

D-18650

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 1995

Zdeněk Mitáček

5.1.1996

Knihovna FF MU Brno

2571700461

Filosofická fakulta Masarykovy University v Brně
Psychologický ústav

Profesor Robert Konečný a psychoterapie

Pracovník, za jeho diplomovou práci vypracoval
autor práce: Zdeněk Mitáček

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ivo Plaňava

Seznam jmen a příjmení	
MITÁČEK ZDENĚK	1979
PLAŇAVA IVO	1980
KONEČNÝ ROBERT	1981

Brno 1995

O b s a h:

Úvod	5
1. Životopis profesora Roberta Markogena	7
1.1. Začátky, studium, psychologické vědy, doba první republiky	7
1.2. Léta válečná	11
1.3. Po válce	12
1.4. Po roce 1950	16
1.5. Na Pekařské ulici	24
1.6. Výzkum, znovu na fakultě	26
1.7. Poznámky k životopisu	29
2. Studie a psychologické výchovné práce	30
2.1. Ke vztahům mezi teorií a neporuchové diagnostice dětí	30
2.1.1. Význam psychopatologie pro studium osobní zralosti	30
2.1.2. K problémům normality a abnormality	30
2.2. K historii ověřované psychoterapeutické metody Markogena	39
2.2.1. Historie metody	39
2.2.2. Postup aplikace	40
2.2.3. Nad výsledky	40
2.2.4. Zhodnocení metody	43
2.3. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedené literatury.	45
2.3.1. Význam hodnot a hodnocení pro racionální psychoterapii	45
2.3.1.1. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedené literatury. Ve Věskách, dne 3. 1. 1996.	48
2.3.2.1. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedené literatury.	49

Marko

O b s a h:	2. Problematika neuroz	52
	2.3.2.3. Racionální psychoterapie neuroz z hlediska	
vý	Úvod hodnocení a hodnot	5
1.	Životopis profesora Roberta Konečného	57
1.1.	Začátky, studium, psychologie umění, doba první republiky	59
	ad Konečného poválečnými úvahami o demokracii	7
1.2.	Léta válečná	11
194	1.3. Po válce	12
1.4.	Po roce 1950	16
1.5.	Na Pekařské ulici	24
kol	1.6. Výzkum, znovu na fakultě	26
	1.7. Poznámky k životopisu	29
	3.4.1. Pohled na psychologii ve zdravotnictví	
2.	Studie z psychologie zdravotnické	30
2.1.	Ke vztahům poruchové a neporuchové činnosti duševní	30
4.	2.1.1. Význam psychopatologie pro studium normální osobnosti	30
4.	2.1.2. K problémům normality a abnormality	36
	2.2. K historií ověřované psychoterapeutické metody	38
Narkogenu	oblasti filosofie, logiky a poetiky	38
4.	2.2.1. Historie metody	39
4.	2.2.2. Postup aplikace	40
4.	2.2.3. Nad výsledky	41
4.	2.2.4. Zhodnocení metody	43
2.3.	K problému psychoterapie neuroz	45
	2.3.1. Základní problémy psychoterapie neuros	45
5.	2.3.2. Význam hodnot a hodnocení pro racionální psychoterapii neuroz a psychologii	48
7.	2.3.2.1. Problémy hodnocení a hodnot	49

2.3.2.2. Problematika neuróz	52
2.3.2.3. Racionální psychoterapie neuróz z hlediska významu hodnocení a hodnot	52
3. Nad některými dalšími díly prof. Roberta Konečného	55
3.1. K překladu Psychologie přítomnosti	55
3.2. Nad Konečného poválečnými úvahami o demokracii	57
3.3. Práce publikované v časopise Psychologie, v letech 1949 - 50	61
3.3.1. Subjekt reálný a subjekt mezný	61
3.3.2. Psychologická analýsa výsledků individuální a kolektivní práce	64
3.4. O vývoji psychologie ve zdravotnictví	67
3.4.1. Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1965	67
4. Bibliografický přehled děl prof. Konečného	71
4.1. Knižní publikace	71
4.2. Knižní publikace populárně vědní	71
4.3. Texty universitních přednášek	71
4.4. Z oblasti filosofie, logiky a noetiky	72
4.5. Studie a poznámky	72
4.6. Populárně vědní studie	76
4.7. Knihy poesie a beletrie	76
4.8. Eseje	77
4.9. Z recenzí	77
5. Souhrn	79
6. Závěr	80
7. Použitá literatura	82

Úvod

Úmyslem autora této diplomové práce nebylo zachytit a zmapovat celé rozsáhlé dílo prof. Konečného. Je to dílo, které se vykazuje mnoha násilnými zásahy zvnějšku, a které také snad i proto sahá do velkého okruhu zájmových oblastí. Jeho součástí jsou práce z oboru filosofie, psychologie, estetiky, díla literární, uměnovědná, literárně kritická a mnohá jiná. Pracím z oboru psychologie má být věnována pozornost v této práci především. Ale ani v oblasti psychologie se nespécialisoval prof. Konečný na jednu vymezenou oblast, ale psal studie a referáty k řadě tehdy vznikajících a teprve postupem času se více osamostatňujících oborů. V Konečného díle najdeme rámcové referáty k jednotlivým problémům oboru psychologie, studie o psychoterapii, diagnostice i metodologii, o dětské psychologii, přehledové studie, stati zabývající se historicisujícími ohlédnutími po historii psychologie u nás a další práce.

Stál přede mnou nelehký úkol, vybrat z tohoto bohatého a mnohastranného souboru to, co by mohlo nejlépe ukázat Konečného přínos pro obor psychologie a také na některé jeho povahové a charakterové vlastnosti. Byly to také ony, pro které se stal uznávanou osobností a vzorem pro mnohé své žáky.

Z potřeby vymezit určitým způsobem okruh témat, kterými jsem se mohl v rámci této práce podrobněji zabývat, rozhodl jsem se pro následující rozvržení své práce.

V první části pojednávám o biografii prof. Konečného. Opírám se přitom jednak o informace získané z odborného tisku, kde bylo publikováno o jeho životě a díle několik zasvěcených

studií, dále o řadu dobových dokumentů. Velmi důležitým zdrojem informací mně bylo svědectví Konečného spolupracovníků, žáků a pamětníků.

Ve druhé části své práce se zabývám Konečného pracemi v oboru psychologie zdravotnické. Osnovou mně byl druhý díl sebraných prací Vybrané studie z psychologie (literární, obecné a zdravotnické), předložený Konečným k obhajobě vědecké hodnosti kandidáta věd v roce 1966. Údaje tam získané doplňuji reflexí pozdějších Konečného prací na dané téma. Zabývám se Konečného podněty k zkoumání normality osobnosti, jeho prací na tehdy experimentálně ověřované psychoterapeutické metodě narkogenu a Konečného příspěvkům k psychoterapii neuróz.

Ve třetí části své práce připomínám některé další práce prof. Konečného, které považuji pro jeho dílo v daných etapách za nejvýznamější a nejdůležitější.

Těžištěm mé práce je období konce 40. let, kdy Konečný vystupoval na obranu demokracie v naší zemi. Dále období let 50., doba formování naší zdravotnické psychologie a psychoterapie.

Součástí práce je bibliografický přehled děl prof. Konečného. Tam jsem zařadil všechny dostupné publikované texty, včetně Konečného umělecké tvorby a esejů z let okolo roku 1948, které považuji za důležité pro nahlédnutí jeho osudů po roce 1948.

1. Životopis profesora Roberta Konečného

1.1. Začátky, studium, psychologie umění, doba první republiky.

Robert Konečný se narodil v Brně, dne 23. 4. 1906. Po absolvování klasického gymnázia v Brně, které absolvoval v roce 1925, se zapsal ke studiu aprobační skupiny filosofie, český jazyk, německý jazyk na Filosofické fakultě Masarykovy university v Brně.

Na fakultě začínal studovat u Arne Nováka. Zabýval se studiem literatury a literárních věd, kde jej přitahovaly zejména jeho zájmy uměnovědné, mezi nimi to byl především zájem o psychologii literatury (Viewegh 1995, ústní sdělení). Teprve později začal Konečný více tíhnout k otázkám v té době formující se klinické psychologie. Psychologie se tehdy již oddělila od filosofie a vyučovala se na Psychologickém ústavu, který byl založen prof. Mihajlo Rostoharem v roce 1926, a byl v rámci Filosofické fakulty samostatný. V Psychologickém ústavu zastával Konečný již od druhého ročníku místo asistenta-volontéra (Plocek 1991). Jako asistent - volentér měl volný přístup ke knihovně (byl také knihovníkem), setkával se s řadou zájemců o poznatky soudobé psychologie z řad posluchačů jiných oborů na fakultě. O činnosti Konečného na fakultě v období studia a významu jeho práce asistenta pro ostatní, zejména pro mladší studenty, píše ve své vzpomínce L. Kolářiková (1966). Již během studia se Konečný pokoušel o osvojení si psychoterapeutických dovedností - tehdy byla ještě psychoterapie "v plenkách" a daleko méně institucionalisovaná než dnes.

V začátcích svého studia byl Konečný myšlenkově a ideově nejvíce ovlivněn učením Diltheovým, v oblasti duchovně a literární pak Arne Novákem. Později na něj měl velký vliv vedoucí Psychologického ústavu FF MU Mihajlo Rostohar. Z Konečného významnějších studentských prací vzpomeňme seminární práci *Emoce a city estetické*. Jeho zájem o otázky klinické psychologie, se m. j. projevil v pojetí jeho práce o Zeyerovi (disertační práce z roku 1930). Zájem o klinickou psychologii postupem času doplňoval též jeho zájem medicínu. Jedním z jeho vzorů byl Richard Müller - Freienfels vycházející z duchovně psychologie. Již v začátcích své vědecké dráhy vedl odbornou korespondenci. Např. s prof. Stavělem, k Stavělově monografii *O hladu* (o této monografii např. Břicháček 1991).

Disertační práce o Zeyerovi vyniká spojením tří oborů, v literatuře je to zájem o Zeyerovo dílo, v psychologii obor zkoumání snového dění, v němčině rozhled po nejnovější zahraniční literatuře. Již tehdy to byla znalost díla Sigmunda Freuda a jeho pohledu na snové dění. Konečného studie ovšem není pouhou aplikací psychoanalýzy na dané téma, ale je naopak tvořivým využitím řady názorů a vyniká výsledným vlastním přístupem k danému tématu. Posuzovatelé tohoto díla si všímají Konečného objevu, že Zeyer přišel na základní principy psychoanalýzy již v roce 1892, ve své *Stratonice*. Tedy do jisté míry předjal práce Freudovy (Bouchal 1966, Chmelař 1966)^{1/}.

V závěrečných letech svého studia se Konečný dostával od svého původního zájmu o psychologii umění k dalším psychologickým disciplínám. Byla to zejména klinická psychologie, dále, vzhledem k výhledům na pozdější činnost ve školství, oblast otázek vývoje dětí a dospívajících a

záležitosti s tím spojené. Zabýval se také samotnou didaktikou psychologie.

Od roku 1931 do roku 1933 pracoval Konečný na reformním reálném gymnáziu v Tišnově, kde vyučoval psychologii (Chmelař 1967). V té době se zabýval didaktikou vyučování psychologie na středních školách a publikoval studii Několik poznámek k metodice psychologie vzhledem k cíli střední školy (1932). Od roku 1933 do roku 1939 byl profesorem klasického gymnázia v Brně (na Třídě legionářů, nyní kpt. Jaroše). Vyučoval tam češtinu, němčinu a filosofii. Kromě těchto hlavních zájmů rozvíjel ještě celou řadu dalších.

Ve třicátých letech se Konečný stal prvním aktivním školním psychologem pracujícím s úředním schválením v našich zemích. Na poli pedagogickém a poradenském rozvíjel od roku 1927 až do roku 1938 celou řadu aktivit. Bádáním v oblasti vývojové psychologie se zabýval jako člen Společnosti pro výzkum dítěte a péči o dítě. V čele Společnosti byl v té době Edvard Babák a po jeho smrti v roce 1926 Mihajlo Rostohar. Společnost vyvíjela aktivní činnost pořádáním řady konferencí, kterých se zúčastňovali domácí i zahraniční odborníci zabývající se o vývojovou psychologii a vůbec pracující v oblastech péče o dítě. Aktivity této společnosti byly interdisciplinární, jejích konferencí se zúčastňovali kromě psychologů také pedagogové, lékaři a sociologové. Interdisciplinarita se projevovala také v práci Poradny Společnosti, kde odbornou péči zajišťoval tým složený z lékaře - psychiatra, psychologa, sociální pracovnice a administrativní síly (Plocek 1991). Právě svou interdisciplinaritou a otevřených přístupem překonávala práce Společnosti pro výzkum dítěte tehdejší často úzce vymezené pojetí práce psychologů, kteří se často

omezovali pouze na diagnostiku a psychometrii. Svým pojetím proto zůstává dodnes inspirací v dané oblasti.

V roce 1934 se Konečný podílel na budování Studentské poradny při Sociální péči o středoškolské studentstvo středních a odborných škol. K této práci byl vyzván Zemskou školní radou, v čemž se odrážely jeho dosavadní úspěchy v oblasti pedagogiky i psychologie. Náplní činnosti Poradny bylo vyšetřování uchazečů o středoškolské studium, dále posuzování předpokladů pro další studium či pro změnu školy apod. V této poradně Konečný pracoval až do roku 1938 (Chmelař 1967). Později v jeho práci v této poradně pokračovala L. Kolářiková.

Krom těchto závazků se Konečný podílel na psychologickém vzdělávání učitelů a přednášel též na pedagogické akademii a Škole vysokých studií pedagogických. Zájem o problematiku psychologie umění u něj ovšem přetrvával i po dokončení studií. To se projevilo publikacemi některých v té době vysoce hodnocených prací z tohoto oboru. Bylo to uvedení zkrácené podoby disertační práce o Zeyerovi v časopisu Psychologie a později publikace práce polemizující s literárním vědcem J. V. Sedlákem a jeho prací O díle básnickém. Konečného stat' k otázkám literární psychologie a výkladu literárního díla nesla název "Literární psychologie či literární mystika?" Významným dílem tohoto období Konečného činnosti je překlad knihy Richarda Müllera-Freienfelse Psychologie přítomnosti (1937).

Byl jedním ze zakladatelů a redaktorů časopisu Psychologie. Tento časopis, založený v roce 1935 Mihajlo Rostoharem, byl prvním odborným časopisem o psychologii v našich zemích. Vycházel v Brně, s přestávkou válečných let až do roku 1950, kdy byl úředně zastaven. O Konečného publikacích v tomto časopise viz v oddílu bibliografickém.

Kromě aktivit na poli odborné psychologie a aktivit učitelských se Konečný v té době aktivně účastnil kulturního života první republiky. Spolupracoval s Lidovými novinami (od roku 1929), publikoval v časopisech Naše doba, Ruch, Čin, v Kritickém měsíčníku a dalších. V politické oblasti tehdy směřoval k orientaci sociálně-demokratické. Jeho žák, student klasického gymnázia v Brně, pozdější děkan Filosofické fakulty prof. Dušan Jeřábek vzpomíná na Konečného úctu k Masarykovi, kterého často dával za vzor v mnoha různých otázkách (Jeřábek 1995, ústní sdělení). Konečný v době před II. sv. válkou, v roce 1938, debutoval na poli poesie sbírkou Spáč pod plamenem, která vyšla v nakladatelství Družstevní práce, v edici Slunovrat redigované Jaroslavem Seifertem. Napsal knihu povídek Studnice zapečetěná, která byla vydána až v protektorátu, v roce 1944 pod krycím jménem Jan Radeš a získala významnou literární cenu nakladatelství Melantrich. Absolvoval řadu přednášek a osvětových akcí určených pro širší veřejnost.

1.2. Léta válečná

V roce 1939 se začíná snad nejtěžší období v Konečného životě. Byl tehdy zatčen gestapem pro svoji odbojovou činnost.

Konečný jako vlastenec a přesvědčený demokrat nemohl souhlasit s Mnichovskou dohodou a následnou okupací naší republiky. Aktivně se zapojil do odbojového hnutí, pracoval v Petičním výboru Věrní zůstaneme a v organizaci Obrana Národa, byl tajemníkem moravské zemské organizace Obrany národa (zmínky o činnosti těchto odbojových organizací je možno najít např. u Černého, Paměti II., 1992).

Obrana Národa však byla záhy vyzrazena a Konečný byl v listopadu 1939 zatčen. Jeho věznění trvalo téměř celou válku. Byl vězněn na Špilberku v Brně, ve Vratislavi a v Kounicových kolejích v Brně. Poté byl zásluhou pomoci kolegů umístěn ve vězeňském oddělení psychiatrické léčebny v Brně Černovicích, kde strávil několik let simulací závažné duševní poruchy. Konečný byl v Černovicích od roku 1941 až do konce války v roce 1945, s krátkým jednoměsíčním přerušením v roce 1943, kdy byl převezen z Černovic znovu do vyšetřovací vazby na Kounicových kolejích.

Z Černovic se Konečnému nakonec podařilo v závěrečných dnech války s několika spoluvězni uprchnout (Plocek 1991). V Konečného pozůstalosti se nachází m.j. také dosud nepublikovaný rukopis shrnující politické myšlenky Obrany národa.

V roce 1965 byl Konečný za svoji osobní statečnost vyznamenán vyznamenáním Za zásluhy v boji proti fašismu.

1.3. Po válce

Po skončení II. světové války se Konečný hodlal vrátit ke dráze středoškolského pedagoga. V té době obdržel ústní vzkaz profesora Tvrdého, z koncentračního tábora v Mathausenu a doručený po Tvrdého spoluvězních, ve kterém profesor Tvrdý Konečného nabádal, aby pokračoval v jeho filosofické práci. I to jistě bylo jedním z důvodů, pro se Konečný rozhodl habilitovat v oboru filosofie a nastoupit na FF MU jako vysokoškolský pedagog. Od zimního semestru 1945 přednášel na Filosofické fakultě MU v Brně logiku, noetiku, úvod do

filosofie, metodiku filosofie, fyziologické základy psychologie a sociální psychologii a vedl proseminář (Chmelař 1967). V tomto období napsal Konečný řadu podkladů ke svým přednáškám, které (s výjimkou skript k filosofické propedeutice) nebyly vydány knižně a dodnes čekají v jeho pozůstalosti na své zhodnocení.

Kromě svého vysokoškolského působení pracoval také na střední škole. Z tohoto místa byl uvolněn k 1. září 1946 aby se mohl věnovat práci na své habilitaci. Konečného habilitačního řízení proběhlo 11. 12. 1946. Konečný předložil svoji práci o Vladimíru Hoppovi, kterou posuzovali prof. J. L. Fischer a prof. František Novotný. Další osud práce o Vladimíru Hoppem byl pohnutý, podobně jako Konečného vlastní osudy po roce 1948. V době před únorem byla kniha již připravena do tisku, ale vytištění a distribuce se dočkala až v roce 1970.

Dále v té době Konečný napsal teoretickou studii Subjekt reálný a subjekt mezný a výzkumnou stat' Psychologická analýza výsledků individuální a kolektivní činnosti (touto studií zamýšlel rozšířit svoji habilitaci o obor psychologie, to v té době (1948-1949) však již nebylo možné. Podrobněji o těchto pracích pojednávám ve třetí části své diplomové práce.

Kromě své pedagogické a vědecké činnosti na univerzitě, zabýval se v té době Konečný opět velmi aktivně také kulturou. Přispíval do řady novin a časopisů, byl členem Moravské Zemské kulturní rady, byl vedoucím redaktorem revue List Sdružení moravských spisovatelů, lektorem nakladatelství Zář později sloučeného s Rovností, redaktorem kulturní rubriky deníku Čin, publikoval v Kritickém měsíčníku, přednášel v rozhlase, různých institucích a na konferencích.

Zajímavé jsou tehdejší Konečného publikace v časopisu Akord. V článku Víra ve filosofii v Akordu publikovaném v roce 1946 staví do jedné řady umění, vědu, filosofii a náboženství. V jiném článku z té doby, Filosofie nicoty a úzkosti (Akord 1947) kritizuje názory tehdy se formujícího existencialismu. Tato stať dosvědčuje značný Konečného rozhled po evropské kultuře, neboť je vlastně zamyšlením nad revuemi "levicovou Les Lettres Francaises, katolickou, Emmanuelem Mournierem řízenou Esprit a existencialistickou Les Temps Modernes," kterou tehdy vedl Jean Paul Sartre. Ke spolupráci s Akordem Konečného přivedlo jeho přátelství s Janem Zahradníčkem, Janem Čepem a dalšími osobnostmi pohybujícími se okolo této revue.

Konečný pracoval v předsednictvu Sdružení moravských spisovatelů, byl požádán o spolupráci při Vsesokolském sletu v roce 1947, byl vlastenec a věrný masarykovec. Svou představu o spravedlivém společenském zřízení a správě věcí veřejných zachytil ve studii Demokracie. Tato stať je zajímavým dokladem tehdejšího Konečného uvažování, Konečný zde klade řadu vážných výhrad vůči marxistickým doktrínám o třídním boji a o dialektickém materialismu ("Já sám bych mohl ukázat s hlediska filosofického na neudržitelnost předpokladů dialektického materialismu i na jeho metafysičnost a dogmaticčnost a nikoliv vědeckost..." (Konečný, 1947, str. 15), závěrem však souhlasí se zásadami státního socialismu (ve smyslu ovšem Benešově) a načrtává vizi politiky bez politických stran. Je to doklad uvažování tehdejších intelektuálů, který dnes vypovídá především o nejednoznačnosti tehdejší situace.

Své válečné zážitky reflektoval ve sbírce Písně z cely (1945). Předválečné i pozdější verše později souborně vydal ve sbírce Má vlast (1946). Později vydal sbírku subjektivní

lyriky Tůně (1949). Pro nakladatelství Melantrich sebral své drobné prosaické práce a vydal je ve knize Chudobky (1946). Krom práce pro různé kulturní a literární časopisy byla významná jeho činnost pro rozhlas, zachycením této etapy jeho působení je sbírka rozhlasových přednášek nazvaná Živá slova.

Konečný v té době na fakultě rozvíjel tradice prvorepublikového otevřeného bádání a zpřístupňování nejnovějších poznatků světových vědeckých škol. Vedl v rámci studia filosofie kroužek logiky, kde se studenti pod jeho vedením seznamovali s nejnovějšími světovými poznatky v této disciplíně, např. s pracemi R. Wienera.

Po únoru 1948 vyvolávala jeho činnost na universitě značnou nevoli orgánů KSČ, dohlížejících na veřejné dění. Konečný byl na přednáškách hlídán členy strany, byl mu vytýkán již zmíněný kroužek logiky. Na tato omezení ve své práci reagoval Konečný posléze odmítnutím přednášet. Přímým popudem k jeho rozhodnutí byl nucený odchod prof. Patočky z pražské filozofické fakulty v roce 1950, ale Konečného rozhodnutí ovlivnila současně řada dalších okolností spjatých přímo s brněnskou Filosofickou fakultou. Byl to m.j. Konečného názorový střet s tehdejší děkanem fakulty Gustavem Riedelem. O výjimečnosti Konečného případu svědčí m.j. jiné to, že byl jedním z mála vyučujících na fakultě, kteří v době po únoru 1948 byli nuceni z fakulty odejít.^{2/} Konečný byl donucen k odchodu z fakulty na podzim roku 1949. Strategií komunistické strany tehdy bylo spíše získávat podporu mezi členy universitní obce, např. při tzv. Gottwaldovské akci, kdy byli získáváni přímo pro členství v komunistické straně (Jeřábek, 1995).

Bez významu jistě nebylo ani to, že rok 1950 byl rovněž rokem odchodu Mihajlo Rostohara z Brna zpět do svého rodného

Slovinska. Rostohar byl profesorem psychologie na FF MU v Brně do roku 1948, později ještě dva roky pracoval ve funkci rektora Vysoké školy sociální v Brně. Rostoharův odchod z Brna byl ovlivněn především výrazně zhoršenými vztahy zemí orientovaných na tehdejší Sovětský svaz se zeměmi tehdejší Titovy Jugoslávie (Švancara 1991).

1.4. Po roce 1950

Po odchodu z fakulty v roce 1950 začal Konečný pracovat jako psycholog v psychiatrické léčebně v Brně - Černovicích. V době Konečného nástupu do Černovic byl vedoucím černovické léčebny primář Žalman. Konečný se tehdy intensivně zabýval psychoterapií. Kolaříková (1966) považuje Konečného za prvního z klinických psychologů na Moravě a jednoho z prvních v celém tehdejším Československu, provádějícího nejen diagnostickou, ale ve spolupráci s lékaři také psychoterapeutickou práci. V tehdejším převážně medicínském přístupu k duševně nemocným byla práce psychologa v psychoterapii něco nového. Konečný při prosazování psychoterapie v této oblasti často narážel na odpor lékařů - psychiatrů přivýklých tradičním metodám.

Na začátku 50. let v SSSR, na který jedině se oficiálně mohla odvolávat naše věda, vrcholilo období kultu osobnosti. Uznáváno bylo výhradně učení I. P. Pavlova o vyšší nervové činnosti. Toto dění nacházelo záhy ohlas i u nás, psychologie byla některými ideology považována za "trójského koně idealismu." Psychiatrické učebnice z té doby jsou vystavěny na pochybných tezích marxisticko-dialektického uvažování (psychologie byla degradována na jen "učení o vyšší nervové činnosti"); Kol. 1955: "Do myšlení psychiatrů hluboce zasáhla

též pokroková sovětská genetika (mičurinsko-lysenkovské pojetí dědičnosti, zdůrazňující možnost dědění získaných znaků a ovlivňování dědičnosti umělými zásahy žádoucím směrem)."

Teprve později, po roce 1956 se začala situace uvolňovat, rovněž v přímé souvislosti s událostmi v SSSR. Přesto se však vlastně přes celou dobu 50. let, a ve velké míře i později, až do samého konce 80. let, musely nové směry v psychologii maskovat a přizpůsobovat panující ideologii. Konečný sám hodnotí léta 1951 - 1955 jako "zakladatelskou pětiletku psychologů ve zdravotnictví" (Pohled na psychologii ve zdravotnictví, 1965). Nejvýznamějšími a zakladatelskými pracovišti tohoto oboru na Moravě byly psychiatrická léčebna v Brně Černovicích, později psychiatrické kliniky v Brně, v Olomouci, PL v Kroměříži a několik dalších menších zařízení, mezi něž patřily: sanatorium Jeseník, Výzkumný ústav traumatologický, Hrbkova neurologická klinika, a j. Konečného role byla významná po stránce pedagogické, podílel se na školení asi čtyřiceti psychologů začínajících pracovat v tomto oboru. Výchova studentů v tomto oboru se halila pod roušku Psychofyzické laboratoře, jejíž přesný název byl: Laboratoř vyšší nervové činnosti. Tato laboratoř byla místem, kde Konečný umožňoval výuku mladších a začínajících psychoterapeutů, kteří za ním přicházeli na odborné praxe a stáže (Plocek 1991).

O svém rozhodování nad způsobem práce po svém příchodu do psychiatrie říká Konečný následující: "Autor této stati stál tehdy před obtížnou volbou: mohl se omezit na zcela nespornou oblast diagnostiky anebo se pokusit hned od počátku rozvinout všechny možné formy psychologické práce ve zdravotnictví" (Pohled na psychologii ve zdravotnictví, 443). Konečný se

rozhodl pro druhou možnost. Bylo to riskantní nejen proto, že v té době podobná činnost neměla obdobu. Konečný se odvolává na svoji dřívější spolupráci s psychiatry v Babákové Společnosti pro rozvoj dítěte, tedy z doby, od které ho tehdy dělilo již téměř 15 let. Ale bylo to pro něj riskantní také proto, že byl tehdy velmi snadno politicky napadnutelný. Přesto se rozhodl pro riskantnější variantu své práce.

Poválečnou redukci psychologie u nás lze dobře vidět na příkladu Konečným přeložené Psychologie přítomnosti. Z celé řady tam udávaných směrů bylo možné zabývat se pouze některými. Nebyla překládána další literatura, nemarxističtí psychologové byly odkázáni (v teorii) převážně pouze na to, co se naučili dříve. Konečný byl orientován humanisticky, byl vysokoškolským pedagogem vyučujícím po II. sv. válce především v oborech filosofických. V padesátých letech však začal více rozvíjet své zájmy o medicínu a jeho publikace o psychoterapii jsou svým pojetím vlastně takřka na hranicích mezi psychologií a neurologií. Medicína, a zejména pavlovovské interpretace psychických pochodů mu byly objektivní naukou, na kterou se odvolával při popisu své práce.

Tehdejší psychoterapie byla psychoterapií ve stavu zrodu. Konečný si ve své praxi vybíral z mnoha metod a přístupů a označoval svoji metodu psychoterapie jako komplexní. Bylo to také proto, že slova integrativní a eklektický se nesměla z ideologických důvodů používat (Kratochvíl 1995, ústní sdělení). Tento vývoj potvrdil později např. článek M. Bouchala a St. Kratochvíla z roku 1967. Kratochvíl se později vrátil k této problematice v článku "Eklektická, syntetická a integrativní psychoterapie" z roku 1994.

Konečný tedy působil v době, kdy se psychologie ve zdravotnictví jako samostatná disciplína u nás teprve formovala. Z tohoto důvodu by také bylo velmi obtížné definovat východiska, z jakých při své práci vycházel. Není možné ho zařadit do jedné z tehdejších škol. Nebyl specialistou, který by se soustředil na jedinou metodu. Na rozdíl od kolegů v Čechách^{3/} usiloval o začlenění své činnosti do širšího filosofického kontextu. V Čechách se psychologové věnovali především diagnostice, práci s testovými metodami. Konečný pracoval komplexně a samostatně (Plocek 1995, ústní sdělení). Jeho činnost byla obtížná tím, že byla nepříznivě dobově podmíněna. Aby vůbec směl tehdejší psycholog vykonávat svoji profesi, musel se řadě metod naprosto vyhýbat (Kratochvíl 1995, ústní sdělení).

Je známo, že Konečný znal Rogerse a při své práci používal prvků rogeriánského postupu. Znal také psychoanalýzu, ale tu naopak odmítal, jeho kritické výhrady patřily zejména silné biologické predestinaci člověka, které v psychoanalytických konstrukcích spatřoval.

Konečný pracoval v diagnostice, v terapii, prevenci, posudkové službě, výzkumu, výuce, osvětě a dalších oblastech. Už od dob svého vysokoškolského studia se zajímal o psychoterapii. Tehdy byla jednou z nejvýznamnějších metod psychoterapie hypnóza, se kterou také pravděpodobně přišel do zdravotnictví po roce 1950. Není přesně známo, jakými cestami si tehdejší psychoterapeutové osvojovali své poznatky o metodách. V Černovicích se ovšem tehdy již hypnózou zabývalo více lékařů, informace bylo možné získat z knih Platonova, Forela, ze zahraniční literatury, která byla Konečnému (do roku 1948) snadno dostupná.

Krátce po jeho příchodu do Černovic se začal věnovat metodě psychoterapie v narkóze metodou narkogenové analýzy, kterou později zkoumal v rámci Státního výzkumného úkolu. Konečný z této metody vyvinul svoji vlastní psychoterapeutickou metodu, kterou nazýval metodou narkogenu (zkráceně NKG). Pomocí NKG léčil asi 1500 osob (Konečný viz k NKG). Od těchto metod se postupem času ze zdravotních a technických důvodů upouštělo (o tom píše podrobněji ve druhé části své práce). Přesto z zkušenosti, které Konečný s touto metodou získal tvoří jednu z dominant jeho pozdějšího uvažování o psychoterapii a nelze je při studiu jeho díla opomenout.

Konečný dosáhl značné kvality a ohlasu při hypnoterapii, a po upuštění od metod NKG se jí znovu naplno věnoval. Hypnoterapie byla směrem v té době rozšířeným a do určité míry i módním. Možnost používat hypnózu tehdy ovlivnila situace v SSSR, kde byla hypnoterapie schválena. Konečný touto metodou pracoval s neurotiky a při léčení alkoholiků.

Konečný dále jako jeden z prvních zaváděl pracovní a činnostní terapii pro těžší pacienty, zvláště pro psychotiky, kteří byly do té doby uzavřeni na odděleních. Zabýval se rehabilitací psychotiků, prosazoval jejich rehabilitaci při činnosti mimo zdi léčebny, vypracoval podrobný plán jejich rehabilitační terapie.

Od roku 1965, kdy nastala mírná liberalizace společenských pořádků, zaváděl Konečný do praxe novější psychoterapeutické metody. Jednou z těchto metod bylo psychodrama, které praktikoval v přizpůsobené, neortodoxní podobě. Rozvíjel v léčebně četné kulturní aktivity určené pacientům (koncerty, vystoupení baletu, divadelní představení). Jednou z jím používaných metod byla kolektivní psychoterapie, kterou si

přizpůsobil k obrazu svému. Podstata kolektivní terapie v jeho podání spočívala v rozhovorech s pacienty, ve kterých Konečný jako terapeut aktivně vystupoval a snažil se vést pacienty k lepšímu náhledu na jejich situaci v rámci obecně lidské situace člověka ve světě. Hodně vysvětloval, komentoval, předváděl a povídal. Rozhodně to z jeho strany nebyl analytický přístup, kdy terapeut jen poslouchá a přihlíží (Kratochvíl 1995, ústní sdělení). Ostatně jeho názory na roli vedoucího kolektivní diskuse je možno najít v jeho studii k výsledkům kolektivní a individuální práce (1949), kde má možná také původ jeho sympatie k pojmu kolektiv. Není možné zapomenout ani na to, že byl velkým talentem pedagogickým, že byl člověkem, který pracoval řadu let jako učitel, a že na něj dosud vzpomíná celá řada jeho bývalých žáků.

Málo psychologů se tehdy odvažovalo pátrat a hledat samostatné východiska, především hledali anamnézu (Plocek 1995, ústní sdělení). Konečný praktikoval indirektivní, dále racionální a persuasivní postupy humanistické terapie. Při práci s dětským pacientem používal kromě ostatních metod rovněž hypnoterapii, a to především u enuréz, dále indirektivní terapii. Věnoval se psychoterapii balbutiků - to byly formy, které tehdy nebyly příliš běžné (Plocek 1995, ústní sdělení).

Pracoval také formou psychoterapie skupinové, formou psychoterapie činnostní, rekreační, formou artterapie. Vypracoval řadu metod diagnostických. Zabýval se experimentální psychologií, vypracovával řešení úkolů státního plánu, zabýval se činností pedagogickou a kontrolní, spolupracoval na úpravě organizačních řádů a předpisů ve zdravotnictví. Konečný se zabýval také poradenstvím. Byl

iniciátorem a vedoucím kroužku klinických psychologů v Brně v letech 1953-1958 (Kolaříková 1966). Umožňoval stáže a praktika na odděleních, na nichž pracoval. Řada mladších kolegů, kteří se těchto stáží účastnili na něj vzpomíná a považuje je za velmi významné pro svůj další vývoj (Kolaříková 1966). Mladším kolegům umožňoval absolvování tzv. zážitkových terapií, což byla činnost tehdy ojedinělá (Plaňava 1995, ústní sdělení). Podílel se na školení nejen mladších psychologů, ale také lékařů a středních zdravotnických kádrů.

Teorii psychoterapie vypracovával jako profesor obecné psychologie, který se pod tlakem okolností dostal do praxe (Kratochvíl 1995, ústní sdělení). Důrazem na psychoterapii, na terapeutické působení psychologa ve zdravotnickém zařízení předznamenával Konečný a jiní tehdejší zdravotničtí psychologové další vývoj psychologie v této oblasti. Odmítal diagnostiku bez teorie, a proto při veškerém svém zabývání se psychoterapií nepřestával vypracovávat teorii psychoterapeutické a psychodiagnostické práce. Přispěl k validisaci řady zahraničních metod, k problematice depresí, k teorii neuróz a jejich psychoterapie, zabýval se frustrací a frustrační tolerancí, sexuologií, duševní hygienou, vyhodnocovacími stupnicemi chování, záznamními archy a postupy při anamnéze (Chmelař, 1967).

Při tom všem musel zároveň překonávat tradiční postoje tehdejších psychiatrů, musel bojovat o tak základní věc, jakou je povolení přístupu k pacientovi (Plocek 1995, ústní sdělení). Protože pracoval v samých začátcích zdravotnické psychologie, musel řešit mnoho kompetenčních sporů, potýkat se s profesionální řevnivostí řady psychiatrů a jejich pocity ohrožení konkurencí stran psychologů (o tomto období nejlépe

vypovídá Konečného referát Problémy a úkoly zdravotnické psychologie (1959).

O Konečného zaujetí pro psychoterapii svědčí i to, že případovou práci zachovával v menší míře i při své vědecké práci, vlastně v každé etapě své pracovní dráhy.

Konečný se v těch letech stal uznávanou osobností, ke které se hlásili mnozí další psychologové pracující ve zdravotnictví v tehdejší Československu. V prosinci 1953 přednesl jako představitel Kroužku klinických psychologů při katedře psychologie v Brně referát o úkolech psychologie ve zdravotnictví. Tím položil základ tzv. Brněnskému návrhu o náplni práce a vzdělání psychologů ve zdravotnictví. Postupem doby se podařilo na základě těchto iniciativ uskutečnit právní vymezení funkce psychologa, jako vysokoškolsky vzdělaného pracovníka - nelékaře ve zdravotnictví.

Od roku 1956 do roku 1958 byl členem Poradního sboru psychiatrů při ministerstvu zdravotnictví. Toto jmenování bylo také z hlediska postavení psychologů ve zdravotnictví velmi významné, i když bylo později, právě v roce 1958, zastoupení psychologa v tomto sboru zrušeno. Konečný tam měl možnost obhajovat a probíjet působení psychologů ve zdravotnictví. Právě tam byl přednesen dne 9. 1. 1957 návrh a 6. 3. 1957 celý elaborát tzv. Brněnského návrhu a byl schválen jak Poradním sborem, tak Psychiatrickou sekcí Lékařské společnosti. Delší dobu ovšem trvalo jeho zapracovávání do úředních směrnic (Chmelař 1976).

Přes nepříznivou politickou situaci, která rozhodně nepřála svobodnému vědeckému bádání si Konečný dovedl zachovat některé kontakty v humanistické psychologii, seznamoval své žáky s

pracemi řady zahraničních autorů, třebaže pouze neoficiálně. Využíval do jisté míry určité tehdejší rivalitu mezi moskevskou a leningradskou psychologickou školou. Zpřístupňoval u nás vliv polských psychologů, Tomaševského, Levického a jiných (Plocek 1995, ústní sdělení).

V padesátých letech v Konečného práci zájmy literárněvědné a estetické zcela ustoupily a Konečný se věnoval nejvíce psychoterapii. Jistě na to také mělo velký vliv politickými okolnostmi způsobené výrazné omezení jeho publikačních možností po roce 1948. Celkově je možno říci, že jeho hlavní zájem se v době po roce 1950 přesouval více na působení v praxi. Nikde v mně dostupných materiálech jsem nenalezl bližší Konečného zamyšlení na toto téma, nenalezl jsem žádné osobní či autobiografické poznámky, které by se toho týkaly. Je možné, že někde existuje jeho deník, nebo jiné písemnosti, které by reflektovaly blíže Konečného rozhodnutí věnovat se dále pouze psychologii - to však zůstává úkolem pro další badatele.

Konečného činnost v těch letech vyvolávala značné podráždění tehdejší moci, a to mohl být důvod jeho problémů v roce 1958, kdy Konečný musel z "politických" důvodů odejít z Černovic na jiné pracoviště. Rok 1958 je také rokem ukončení jeho činnosti v poradním sboru psychiatrů a jeho působení ve funkci vedoucího kroužku brněnských klinických psychologů.

1.5. Na Pekařské ulici

Z Černovic musel Konečný v roce 1958 odejít za ne zcela vyjasněných okolností. Můžeme se zde opírat o svědectví jeho manželky dr. Olgy Konečné, která nám v osobním rozhovoru

naznačila, že se stal pravděpodobně obětí provokace ze strany StB. Konečný měl dostat dopis o domnělém politickém pronásledování, jemuž se domníval být vystaven jeden z jeho pacientů. Konečný tento dopis zatajil, zničil a vyčkával dalšího vývoje situace. Po několika dnech byl obviněn právě ze zatajení obdrženého dopisu.

Po vyšetřování přešel na dětské oddělení fakultní nemocnice na Pekařské ulici (nynějšší Nemocnice u Sv. Anny). Byl rovněž vznesen návrh na jeho veřejné pokárání, ke kterému ale nedošlo.

Od roku 1958 do roku 1963 pak pracoval jako psycholog na psychiatrické klinice UJEP fakultní nemocnice na Pekařské ulici v Brně na dětském oddělení (bylo mu zakázáno pracovat v psychoterapii dospělých). Ve funkci přednosta psychiatrické kliniky tam pracoval prof. MUDr. Hádlík, angažovaný straník a takřka antipod Konečného. Ke srovnání různosti názorů těchto osobností může sloužit srovnání dvou jejich prací. Prof. Hádlík napsal v roce 1963 do sborníku Morálka ve zdravotnictví stať Odras křesťanské morálky a církevní dogmatiky v obraze duševních chorob, ve které ostře napadl náboženství a pojetí morálky založené na náboženských a zejména křesťanských předpisech, ovšem, jak to bývalo u podobných kritiků obvyklé, aniž by nabídl jakoukoli podrobnější variantu.

Hádlík si při tom posloužil několika příklady náboženského fanatismu, kterými dokladoval domnělou škodlivost náboženství a svůj článek zakončil slovy: "Náboženský cit a plnění náboženských předpisů jsou jedním ze způsobů úniku z reality do světa fantasmie a iracionálna (...) Udržování náboženských idejí je paralelní s udržováním pověr a předsudků (...) To vše

je také v protikladu s úsilím o výchovu aktivního socialistického zdravotníka" (Hádlík, 1963, str. 65).

Konečný naopak v roce 1946 v časopise Akord, který se do historie zapsal jako jeden z nejvýznamnějších časopisů své doby, ve kterém publikovali autoři katolického vyznání, označil náboženství za jeden ze čtyř základních pilířů moderní doby, spolu s vědou, uměním a filosofií. "...cenu filosofie svobodné a nedogmatické vidím právě v tom, že může pomoci lidem ke zduchovní. (...) A o nic jiného nejde na cestě k člověku náboženskému;" píše Konečný v článku Víra ve filosofii (str. 347).

Z Konečného prací v pozdějším věku i ze svědectví pamětníků je zřejmé, že své názory na uspořádání společnosti nijak nezměnil. Jak těžko se asi musel smiřovat se stavem nesvobody, který se výraznou měrou promítal do oblasti práce v prostředí socialistického zdravotnictví (viz zákazy metod, překladů cizích autorů, jednoznačná orientace na psychologii a zdravotnický systém tehdejšího SSSR)!

1.6. Výzkum, znovu na fakultě

Koncem roku 1963 přešel Konečný ze zdravotnictví do výzkumu a začal pracovat v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského (zkráceně PUJAK) v Brně. Tam se zabýval problematikou poruchového a neporuchového duševního vývoje a psychologií osobnosti.

V roce 1966 vydal spolu s doc. MUDr. Bouchalem zásadní publikaci Psychologie v lékařství, která předtím vyšla dvakrát jako skripta (1961, 1963). Tato práce byla výsledkem jeho dlouholetého působení v dané oblasti. Byla to také jedna z

prvních prací v dané oblasti u nás. Publikace, která byla učebnicí používanou na řadě lékařských fakult u nás, napomohla ke vzájemnému uznání a ke spolupráci mezi lékaři a psychology ve zdravotnictví. V knižním vydání u nás vyšla v letech 1966, 1971 a 1979. Monografie byla přeložena do ruského jazyka a vyšla ve dvou vydáních v tehdejším Sovětském Svazu (1974, 1983). Konečný byl autorem první části této knihy, kde pojednal o systematicce a metodologii psychologie, o obecné psychologii osobnosti a krátce o historickém vývoji psychologie. Je také autorem závěrečné kapitoly o psychoterapii.

Konečný v té době navázal spolupráci se slovenským časopisem *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, od roku 1967 byl členem redakční rady tohoto časopisu.

V šedesátých letech Konečný velmi intenzivně pracoval v oblasti osvětové. Často účinkoval v rozhlase, později (koncem 70. let) moderoval řadu televizních pořadů. Často přednášel pro vychovatele různých dětských výchovných ústavů se zaměřením pedagogickým i zdravotnickým (sem patřily různé ozdravovny a rehabilitační zařízení). Tato jeho přednášková osvětová činnost byla v zásadě velmi podobná jeho pojetí kolektivní terapie.

Od poloviny šedesátých let Konečný externě přednášel na Katedře psychologie, ale teprve události na začátku roku 1968 mu umožnily vrátit se na Filosofickou fakultu. Od dubna 1968 pracoval jako docent, a od července, kdy prošel profesorským řízením, jako mimořádný profesor psychologie na Filosofické fakultě v Brně, kam se vrátil po osmnácti letech. Vyučoval v prvním ročníku obecnou psychologii (se zaměřením na psychologii osobnosti), se staršími posluchači se setkával ve

čtvrtém ročníku při případové analýze a v pátém ročníku, kde vyučoval speciální psychoterapii (Seznam přednášek, 1967).

15. 4. 1968 vystřídal ve funkci vedoucího katedry psychologie Jaroslava Šabatu, v této funkci ale kvůli vnějším okolnostem mohl působit jen do 1. 5. 1969. Období, kdy byl vedoucím katedry Psychologie je hodnoceno jako období velkého rozvoje této katedry (Plocek, 1991). Bylo to však období krátké. Politický vývoj v naší zemi mu podruhé neumožnil plynulou a nerušenou práci v universitním prostředí a prof. Konečný znovu raději volil odchod z pedagogických pozic. Tehdy, podobně jako po roce 1948, neodešlo z fakulty mnoho vyučujících, mnozí se změněným poměrům prostě přizpůsobili, mnozí zůstali v jakési pasivní resistenci a věnovali se dál své vědecké práci, na fakultě dokonce zůstalo několik pedagogů zbavených členství v KSČ (Jeřábek 1995, ústní sdělení). Konečný se ovšem nehodlal přizpůsobovat se změněným poměrům. Důvodem jeho odchodu byl nesouhlas s politikou tehdejší vládnoucí komunistické strany při tzv. normalizaci. Odešel ještě před tzv. prověrkami, které proběhly v červnu roku 1970.

Konečný přešel v roce 1970 do Psychologické laboratoře ČSAV (která vznikla z bývalého PUJAK). Vedl tam oddělení pro studium poruchové a neporuchové činnosti a oddělení psychologie osobnosti.^{4/} Při práci v Psychologické laboratoři setrval až do svého odchodu na odpočinek koncem sedmdesátých let. Profesor Robert Konečný zemřel v Brně, dne 15. 10. 1981.

1.7. Poznámky k životopisu

^{1/} Konečného přístup se již ovšem ve svém výsledku vzdaluje od pojetí psychologie literatury a literárního tvůrce a má blíže k psychologii klinické. Což je možná na škodu výslednému vyznění celé práce. Připadají mně poněkud odvážné některé Konečného dedukce o Zeyerově povaze. Přesto byla tato práce velmi kladně přijata např. Arne Novákem. Velmi kladně tuto práci hodnotí také Chmelař (1967). Podrobnější výklad této studie ovšem přesahuje možnosti této diplomové práce. Mně osobně je bližší poněkud jiný pohled na Zeyerovo dílo (např. Rilke, Čep, Vodička, Vyskočil (1944)).

^{2/} Mám informace pouze o jednom obdobném případě a to byl případ B. Zbořila.

^{3/} Informaci o rozdílech v práci mezi psychology v Čechách a na Moravě, příp. Slovensku jsem získal z mnoha různých zdrojů, m.j. o tom píše také sám Konečný (Pohled na psychologii ve zdravotnictví, 1963). Podrobnější studii srovnávající tyto rozdíly se mně nepodařilo objevit a je možné, že její sepsání je jedním z dalších úkolů pro budoucí badatele v této oblasti.

^{4/} Bohužel se mně nepodařilo získat podrobnější soupisy Konečného prací pro akademii, celý archív akademie byl totiž při událostech roku 1989 notně pošramocen.

2. Studie z psychologie zdravotnické

V roce 1966, pro potřeby své vědecké kandidatury, sestavil Konečný ze svých přednášek a časopiseckých studií soubor nazvaný *Vybrané studie z psychologie zdravotnické*. Tento sborník nám je opěrnou pomůckou při pokusu o zpracování jeho vědeckého odkazu v oblasti psychoterapie v této diplomové práci.

2.1. Ke vztahům poruchové a neporuchové činnosti duševní

2.1.1. Význam psychopatologie pro studium normální osobnosti

V úvodní práci tohoto sborníku se objevuje moderní názor o nutnosti zkoumat psychologickými metodami poruchovou duševní činnost jako předpoklad zkoumání duševní činnosti neporuchové. "Psychopatologové (psychiatři) se zabývali neporuchovou činností duševní a normální osobností až donedávna intenzivněji než psychologové psychopatiologií" (Konečný, *Vybrané studie z psychologie zdravotnické II.*, 1966, str. 2). Zdůrazňuje se nutnost spolupráce obou oborů, psychologie a psychiatrie. Konečný hodnotí vývoj vzájemných vztahů psychologie a psychiatrie.

V době, kdy Konečný se svými ideami do zdravotnictví přišel, nebyla funkce psychologa v této oblasti obvyklá, právě naopak, Konečný zde byl průkopníkem a vlastně funkci psychologa ve zdravotnictví bylo nutno teprve ustavit.

Konečný připomíná období první čtvrtiny dvacátého století, kdy někteří psychiatři "velmi příznivě ovlivnili, ba i předběhli rozvoj psychologie osobnosti, zejména na úseku nových diagnostických metod" (l. c., str. 2). Uvádí v této

souvislosti jména takových osobností z oboru psychiatrie, jako byli Freud, Jung, Rorschach, Kraepelin. Konečný připomíná, že mnozí z nich později oceňovali možnosti rozvíjející se psychologie. Největší přínos dle Konečného spočíval v možnosti psychologie propracovanou metodikou pomoci objektivizovat empiricky získaná data: "...stala se (psychologie) svou psychodiagnostikou nezbytnou pomocnicí medicínské diagnózy i diagnózy diferenciální" (l. c., 3).

Konečný se zaštituje výrokem leningradského prof. Mjasiščeva o tom, že "otázka psychologie není ovšem jen otázkou psychopatologie, ale celé medicíny" (cit. d. 3). Jméno prof. Mjasiščeva se objevuje v Konečného spisech poměrně často. V té době probíhaly spory o uznání psychologie v samotném Sovětském Svazu a situace byla nejednoznačná. Při ideologické podmíněnosti existence společenských a humanitních věd v tehdejší společnosti u nás Konečný diplomaticky využíval těchto sporů a čerpal z prací zastánců psychologie v SSSR, kde právě prof. Mjasiščev patřil k jedné z nejvýraznějších osobností tohoto proudu.

Konečný dále předkládá myšlenku týmové spolupráce zdravotnických odborníků a psychologa, ve své době novou. Kritizuje Maslowovu teorii potřeb jako přílišnou sociologizaci psychologie. Z jeho životopisu vyplývá, že měl příležitost v letech po II. světové válce setkat se ve své praxi s řadou čistě reaktivních poruch. Odmítá taktéž přílišnou specializaci a "detailizaci" bádání v psychologii. Kritizuje tradiční a dodnes v mnoha učebnicích i ve výuce zachované pojetí vztahů mezi oblastí psychologie a psychopatologie, kdy se "...učebnicově kladou vedle sebe mechanicky jevy psychologické a psychopatologické..." (l. c., 4).

Po vysloveném názoru na soudobý stav v oboru a vyslovené kritice některých jevů se Konečný obrací ke svému vlastnímu bádání, ke své vlastní metodě a k výkladu této metody pomocí pavlovovského učení. Jak metoda NKG (narkogenu) tak také velká řada z tvrzení I. P. Pavlova dnes patří minulosti. Konečným vyslovená kritika jednostranného mechanicismu v oblasti psychopatologie, přílišné sociologizace psychologie a kritika specializace a "detailizace" v obou oborech však působí dodnes živě nejen v souvislostech vědeckého bádání, ale také v souvislostech pedagogických, ve vyučování psychologie. Dodnes platí, že obor psychologie nedbá kritických slov k těmto otázkám a setrvačností kolosu neustále pokračuje v cestě po kritisované dráze mechanicky pozitivistické, pouze na podstatných fyzikálních teoriích založené nauky.

Na základě kritiky stávajícího stavu načrtává Konečný svoji představu o nutnosti "... rozvinout (...) srovnávací a diferenciální disciplínu zaměřenou na studium shod a rozdílů poruchové a neporuchové činnosti duševní co do faktorů vzniku, vývoje a trvání, kvantitativních a kvalitativních změn, specifických struktur a vazeb apod." (l. c., 5). Realizovat ustavení této disciplíny se však z mnoha důvodů nepodařilo. V nesvobodné společnosti té doby nebylo možné rozvinout originální svobodné bádání v podobné oblasti. Tato problematika ovšem zajímala mnoho dalších osobností a jaksí na zapřenou byla v české psychologii od těch dob neustále přítomna (např. historické studie M. Černouška a jiné). Odsud vedou také souvislosti s hnutím antipsychiatrie, které ve své umírněné podobě do psychiatrie vneslo mnoho podnětných myšlenek (Styx 1992).

Disciplínu srovnávající poruchovou a neporuchovou duševní činnost klade Konečný do příbuznosti s obory srovnávací psychologie a srovnávací psychiatrie a psychoterapie sledující shody a rozdíly transkulturální. "... je nutno myslet na soustavné vypracování nové vědní disciplíny, jež by systematicky a do všech důsledků studovala poruchové a neporuchové procesy ve vztahu k osobnosti" (l. c., 5-6).

Potřebu a možné směry bádání této disciplíny konkretisuje na několika příkladech. Zmiňuje v této souvislosti výzkum tvořivosti (připomeňme zde Konečného prvorepublikové práce z oblasti psychologie umění). Dále uvádí problematiku bludů ("... mám za to, že právě srovnávání ještě neporuchové osobnosti na její cestě k bludu objeví překvapující podstatný rys bludu: neadekvátní interpretaci poznávané skutečnosti v sociálním poli pro roli osobnosti nepříznivém..." (l. c., 6)) a problematiku nevyzrálých a jednostranných osobností. Pro potřebu této disciplíny Konečnému svědčil rovněž velký zájem moderní psychologie o jevy na hranicích mezi normalitou a patologií osobnosti.

Při uvažování nad změnami, které by přinesla naznačená změna přístupu k otázkám etiologickým v oblasti metodické uvádí řadu soudobých zahraničních autorů, které vidí jako autory svému způsobu uvažování blízké (Kochmann, O'Nealová, Robinson, Lee Kingová, Schaeferová, Lang): "...zejména longitudiální sledování prokázalo nesprávnost a předčasnost diagnózy psychopatologické, již další vývoj popřel" (l. c., 6). Připomeňme v této souvislosti, že další běh života zavedl Konečného i k projektu velkého longitudiálního výzkumu dětského vývoje, kterým se zabýval v šedesátých letech na Akademii věd. Bohužel z ideologických důvodů tento výzkum

zůstal jen torzem, torzem přesto však bohatě zužitkovaným (Problémy psychického vývoje osobnosti, 1978).

Konečný v té době zaznamenával jistý podstatný rys ve vývoji psychologie, totiž odvrát od zkoumání jednotlivých procesů k problematice osobnosti jako celku. Tento odvrát byl patrný ve vývoji brněnské školy celostní psychologie, kde bylo úsilí o zachycení celku osobnosti významné již v díle Konečného učitelů, Rostohara a Kratiny. Konečný tehdy předpokládal, že dalšími stěžejními oblastmi výzkumu v psychologii se stanou:

1. Regulační a adaptační mechanismy osobnosti, mezi nimi:
 - a. Problematika motivace potřeb a hodnot (např. Allport, Hebb, Cattell, Maslow, Murray, Vernon, Linsay, Kardiner atd.)
 - b. Problémy konfliktů, stresu a frustrace (Rosenzweig, Landis, Hunt, Sears, Horneyová, Levy, Barker, Dembová atd.)
 - c. Problémy učení a schémat poznávání (Guthrie, Mowrer, Skinner, Kelley, Festinger, Lewin, Eysenck, French, Miller, Dollard, Hilgard, Rheingoldová, Terell, Kenedy, u nás Linhart, Kondáš)
 - d. Problémy psychoterapie (Rogers, Axlinová, Sullivan, Alexander, Mjasiščev, Fjodotov, Platonov, Frank, Jones, Wolpe, Richards atd.)
2. Problémy tzv. primární, výchozí osobnosti, jejího jádra, "radikálů osobnosti", relevantních vlastností, vlastností konstantních a proměnných (např. Cattell, Eysenck, Guilford, Thomae, Gruhle, Graumann, Spreen, Allport, Kerschbaum, Gebattel, Goldfarb, Krevelen, Mosse, Meili atd.). S tím souvisí vztahy utvářecích faktorů biologických i faktorů sociálního prostředí.
3. Problematika změn osobnosti, sledování podmínek jejich vzniku, popř. i jejich odstranění, resp. vymizení.

(Guy Dayner, Stott, Mussen, Freedman, Grendblatt, P. O'Neal). Konečný tady taktéž uvádí problematiku změn po stereotaktických operacích.

4. Problematika struktury osobnosti, dominance některých složek, vlastností osobnosti, jejich podílu na "poruchovosti" duševního života (např. Dallaert)

5. Role vědomé a nevědomé činnosti (Rothacker, Lersch, Zutt, Thomae aj.)

6. Problémy metodických postupů a přístupů, vyhodnocovacích, statistických a matematických metod...

V metodologické oblasti naznačuje především potřebu longitudiálních výzkumů, experimentálních modelů poruchové činnosti a ověřování znalostí podmínek poruchovosti experimentální terapií. Po vytýčení tezí potřeb dalšího rozvoje psychologie a psychoterapie se věnuje popisu vlastní psychoterapeutické praxe prováděné metodou narkogenu.

Při zhodnocování poznatků získaných při práci s narkogenem z hlediska postulovaných potřeb nové vědní disciplíny zabývající se srovnáváním poruchové a neporuchové činnosti duševní dospívá Konečný k pěti základním poznatkům:

1. O významu autonomie a dynamiky procesů emotivní oblasti.

2. O potřebě plastické a vyrovnané spolupráce mezi kortikálními a subkortikálními centry. Zde se projevuje Konečného zaměření nejen pouze na oblast psychologie, ale také jeho zájem o neurologii, resp. značné svázání tehdejší psychologie s hypotézami tehdejších neurologů. "Teoreticky to znamená pro prevenci neporuchové činnosti duševní zamezit tvorbě inertních ohnisek ... spojených s negativně působícími emocemi" (l.c., 18). Svůj předpoklad dokládá i příklady z jiných metod psychoterapie než byla metoda NKG. Zdůrazňuje při

tom závažnost problému hodnot, jako přirozených regulativů a obranných prostředků proti zmíněným fixacím "emočně negativních ohnisek". Etické otázky a problém hodnot zde zmiňuje v té souvislosti, že tyto otázky souvisí přímo se základem lidské povahy a lidského jednání, což byl jistě v té době významný čin. V té době totiž, byly tyto otázky spojovány takřka výhradně s nutností tzv. "socialistického společenského vědomí", totiž se souhlasem s politikou socialistického státu.

3. "Problémy gnostické", související s možností percepce i odpovědi v narkotickém spánku.

4. Studium podnětového slova a jeho zástupné symbolické funkce i mohutné reaktivní síly.

5. Důležitost podnětu, poznatky vyvracející jednostranně sociologizující psychologie.

V této práci Konečný považuje NKG za experimentální terapii, na jejichž výsledcích i problémech ukazuje potřebu ustavení vědecké disciplíny porovnávající duševní jevy poruchové a neporuchové a také funkci poruchové a neporuchové osobnosti.

2.1.2. K problémům normality a abnormality

K úvahám nad potřebou lépe vymezit pojmy normality a abnormality se Konečný vrátil ve studii uveřejněné ve sborníku Problémy psychologie osobnosti (1967) a později znovu v roce 1978 ve sborníku Problémy psychického vývoje osobnosti. Je tedy možno říci, že pro něj byla tato problematika jednou z nejdůležitějších.

Ve své studii z roky 1978 na toto téma hodnotí vývoj v dané oblasti psychologického zkoumání na příkladu knihy Normalita osobnosti (Syřišťová a kol. 1972). Souhlasí s Látem (1972), že

"normální ve smyslu souhlasu s normou může mít význam statistický, funkční nebo normativní" (Konečný, K problémům normality a abnormality, str. 127). Připomíná také sociologizující pojetí Krecha a Crutchfielda, kteří považují normy za pravidla a standardy přijaté společností. Konečný tato pojetí, stejně jako pojetí Pongratzovo (1973) charakterizuje slovy: "Zastavme se však u jádra věci: u normality chápané jako souhlas s normou a abnormality chápané jako stav neodpovídající normě. Překvapující je, že se autoři nad podstatou pojmu norma, jenž je klíčovým slovem, nezamýšlejí vůbec" (Konečný, l.c., 130).

Po zhodnocení tohoto stavu upírá Konečný svou pozornost na vymezení pojmu norma. Rozlišuje normu poznanou: "je v podstatě optimální funkcionální určení dílčího jsoucna v řádové souvislosti jsoucna..." a normu určenou, postulovanou: "může být kladena třeba i proti normě řádové, poznané, přirozené." A své rozlišení uzavírá slovy: "Proto je velmi často možné, že se normy (postuláty) vyžadované společností dostávají do rozporu s normami přirozenými..." (l.c., 130). Jako příklad uvádí situaci v nacistickém Německu. Jeho přístup je tak přístupem založeným na nahlédnutí vlastní odpovědnosti každého jedince.

V další části své úvahy se zamýšlí nad vztahem takto vymezených norem a tím, "co je norma a normalita z hlediska psychologického resp. psychopatologického". Zde se Konečný kriticky zabývá pojetím normality v práci Syřišťové (1972). Syřišťová ve své práci postuluje pět zákonitostí o nichž se domnívá, že platí pro normální psychickou činnost. Jsou to 1. dynamická rovnováha mezi osobností a prostředím, 2. dynamická rovnováha různých psychických procesů a činností, zejména pak

různých potřeb osobnosti, 3. jednotný výběrový charakter potřeb, 4. relativní stálost struktury osobnosti v procesu jejího vývoje a změn, 5. dynamická rovnováha mezi energetickým potenciálem potřeb osobnosti a uvolňováním jejich tenze. Konečný dokládá, že pro psychicky normální osobnost nemusí za každé situace platit Syřišťovou postulované zákonitosti.

Na základě kritiky různých pojetí dané otázky pak Konečný rozvíjí svůj vlastní pokus o řešení dané otázky. Definuje osobnost jako "organizovanou a organizující (tvořivou) celistvost (strukturu) relativně stálých vlastností (rysů) dynamicky se rozvíjejících z vrozených dispozic v interakci s životním prostředím" (l.c., 132). Normalitu či abnormalitu chápe "nikoli jako stav, staticky, nýbrž jako nepřetržitý vývojový kontinuitní proces" (l.c., 132). Otázkou je určovat pozici dané osobnosti na kontinuu normalita-abnormalita.

Vidíme, že Konečný zde vystavěl, podobně jako v mnoha jiných svých pracech (viz Subjekt reálný a subjekt mezný, Psychologická analýsa výsledků individuální a kol. práce) solidní teoretickou a pojmovou konstrukci, o kterou se pak mohlo opřít následné empirické bádání.

2.2. K historii ověřované psychoterapeutické metody Narkogenu

Jednou z několika málo teoreticky zkoumaných a prakticky prováděných metod psychoterapie byla v době první poloviny padesátých let u nás metoda narkogenové narkózy. Tato metoda se řadila mezi psychoterapie abreakční, prováděné nejvíce v letech po druhé světové válce. V tehdejším Československu byla metoda aplikována na psychiatrických klinikách v Praze, Brně, Kroměříži, Košicích a na některých dalších. Mezi její

průkopníky patřil především E. Žalman, z psychiatrické léčebny v Černovicích, pod jehož vedením Konečný v té době pracoval. Dále se touto metodou zabývali: MUDr. Kučera a MUDr. Hanzlíček v Praze, v Brně to byli dále prim. Krátký, MUDr. Milotínská, MUDr. Boháčková, MUDr. Herůfek, MUDr. Karel Náhunek, a další.

Konečný na výzkumu této metody pracoval jako vedoucí týmu řešícího dílčí úkol č. 10 státního plánu výzkumu č. 524 - I. Mezi jeho nejbližší spolupracovníky patřila dr. Olga Konečná a mgr. A. Dresslerová-Machová. Úkolem státního plánu bylo propracovat teorii narkogenové narkózy s přihlédnutím k teorii I. P. Pavlova o vyšší nervové činnosti.

2.2.1. Historie metody

Metoda narkogenové narkózy (Konečný ji také označuje jako metodu narkogenu, zkráceně NKG) se k nám dostávala ze zahraničí, kde byla objevena a aplikována jako analgetikum ve stomatologii, chirurgii, gynekologii a v psychoterapii pak zejména při léčbě válečných neuróz.

Narkogen jako analgetikum byl aplikován od dvacátých let našeho století. Jako operační analgetikum byl poprvé aplikován v letech 1934-35 v USA. U nás byl nejprve používán v gynekologii, v roce 1948 o něm bylo referováno v Gynekologické společnosti. V psychoterapii byl u nás poprvé užit na začátku 50. let. Byl používán v tzv. narkogenové analýze, ovšem Konečný vypracoval metodu narkogenové narkózy (NKG), která byla od narkogenové analýzy odlišná tím, že nepracovala s prvky odvozenými z psychoanalýzy ale pracovala originálními postupy.

2.2.2. Postup aplikace

Pacient byl na NKG připravován jak fyziologicky, t. j. několik hodin před aplikací nejedl, tak také psychologicky (řada přípravných rozhovorů, důkladné zpracování anamnézy). Bylo mu vysvětleno o čem v NKG půjde a jak bude NKG probíhat.

Před vlastní aplikací byl s pacientem proveden rekapitulační rozhovor o jeho případě. Povětšinou již ten měl za následek vzbuzení emočního reaktivního stavu. Poté byl pacient uložen, přes oči mu byla položena papírová vata (kvůli usnadnění kontroly zornic přítomným lékařem), na nos a ústa mu byla přiložena Schimmelbuschova maska a gázová rouška. Poté byl na roušku kapán narkogen. Dávky narkogenu byly poměrně malé, nejprve pomalu 50 kapek, poté v intervalu pěti minut dvakrát po dvaceti kapkách, dokud nenastala excitace. Pokud se excitace nedostavila spontánně, bylo jí často možno vyvolat podnětovým slovem. Po proběhnutí excitace byl navazován raport, ve kterém Konečný pracoval s racionální psychoterapií.

Excitační fázi Konečný hodnotí jako velmi podobnou jiným abreaktivním metodám známým v tehdejší době, např. Medunově metodě CO₂. Fyziologicky se abreakce projevovala změnami dechu a pulsu, dostavoval se psychomotorický neklid mnohdy značné síly, artikulované i neartikulované zvukové projevy, verbalizace.

Po proběhnutí abreaktivně excitační fáze následovala fáze narkohypnopsychoterapeutická. Ta byla charakterisována působením explikační a sugestivní hypnopsychoterapie v narkóze. Pacientovi byla vysvětlena pravděpodobná etiologie jeho onemocnění a byly mu sugestivně (podobně jako v hypnoterapii) udílány příkazy. Hloubka NKG byla přímo úměrná

amnézii pacienta na její průběh. Doba trvání NKG byla od 20 minut po 1 hodinu, výjimečně i déle.

(Při popisu této metody jsem čerpal z Konečného práce Využití narkogenové narkózy k psychoterapii neuróz a reaktivních stavů, 1957).

Konečný se v této práci zabývá, kromě několika kazuistik jednotlivých případů, také některými specifickými prvky NKG, jako byl např. narkotický raport. Hodnotí jej jako intenzivnější než v hypnóze. Kromě zřejmých reakcí na podnětová slova reakcemi psychomotorickými byl prokázán vliv podnětových slov i na produkci snovou. Konečný vysvětluje neurotické potíže z hlediska neurologických představ své doby: "Domnívám se, že při neurotických obtížích jde v podstatě o patologicko inertní ohniska excitace a inhibice" (Konečný: Význam psychopatologie pro studium normální osobnosti, 1966, str. 15). "Zdá se, jako by pacient opakoval a zejména dokončoval reakce, dříve korou brzděné a probíhající za stavu jejího přetížení - nyní naopak v optimálních podmínkách kůry chráněné narkotickým spánkem a kůrou nebrzděné" (l.c., 16-17). "Logoterapií vytváříme nové spoje místo patologickoinertních spojů starých" (l.c., 17). Použití pavlovovské terminologie odůvodňuje důvody její obecné známosti (l.c., 15).

2.2.3. Nad výsledky

Při rozboru výsledků NKG uvádí Konečný na 148 případech 28,1 % vyléčení, 48,2 % podstatné zlepšení, 18,8 % diferenční diagnóza (především rozlišování neuróz a psychóz) a 4,0 % nezlepšena. Uvádí rovněž, že procento úspěšnosti bylo dáno pečlivým výběrem pacientů pro aplikaci NKG. Díky těmto

výsledkům považoval NKG nejen za metodu terapeutickou, ale také za metodu diagnostickou.

Při popisu dalších abreakčních metod zmiňuje Konečný metodu narkoanalýzy (vlastně psychoanalýzy pod vlivem NKG), narkoanalytiků Grinkera, Cossy a dalších, ke kterým měl odmítavý vztah. Dále popisuje Medunovu terapii CO₂, práce ruských autorů Pussepa, Daviděnkova a dalších na etherové narkóze a jiné abreaktivní a šokové terapie své doby.

Z těchto postupů snad pro dnešek nejprínosnější byla somnopsychoterapie prof. Perelmutěra. Perelmutěr zkoumal možnosti navázání kontaktu s osobami ležícími v hlubokém komatu nebo bezvědomí. Svých zkušeností poté využil při konstrukci psychoterapie v narkotickém spánku.

Konečný na závěr své práce podává přehled teoretických výkladů NKG a příbuzných metod, kde seznamuje jak s výklady na bázi učení I. P. Pavlova, tak také s vysvětleními pomocí teorie psychoanalýzy. Nechybí ani pokus o vysvětlení mechanismů neurologických. Konečného výklad se opírá o práci dr. Olgy Konečné, která na rozboru konkrétní kazuistiky hovoří o potlačení činnosti kory mozkové vlivem NKG, o uvolnění činnosti subkortikální a dokončení původně nedokončených nebo neuspokojivě vyřešených reakcí.

Vztahem dvou fází NKG, tj. fáze abreaktivní a fáze explikační, se Konečný ve své práci více nezabýval, je však zřejmé, že považoval obojí za přibližně stejně důležité.

Protože se později od této metody upustilo, nejsou výsledky, které Konečný publikoval ve své studii ověřeny žádným pozdějším výzkumem.

2.2.4. Zhodnocení metody

Je možno říci, že postupem doby se od použití narkotik v psychoterapii především ze zdravotních, ale i etických důvodů upouštělo. Přejít od chemickou cestou vyvolávaných abreakčních stavů byl podpořen zjištěním, že je možno stavy abreakce vyvolávat čistě psychologickými metodami, bez použití cizorodých chemických látek, např. v hypnóze, psychodramatu, arteterapii.

Problematika navázání kontaktu s osobami v komatu a bezvědomí je nyní zkoumána psychoterapeuty pečujícími o nemocné v těžkých poúrazových stavech a psychoterapeuty zabývajícími se péčí o dlouhodobě nemocné a umírající. Zmiňme při této příležitosti např. E. Kübler-Ross a A. Mindella. Máme za to, že tady někde leží spojnice mezi dnes již historickými pracemi Konečného s NKG a např. pracemi prof. Perelmutěra, se současným bádáním v oblasti psychoterapie.

Konečný se zabývá ponejvíce popisem NKG a to popisem této metody jak praktickým, tak také pokusem o výklad teoretický. V teorii se ponejvíce opírá o učení I. P. Pavlova. Obojí bylo dobou z nejruznějších důvodů odmítnuto. NKG z důvodů zdravotních, neboť při aplikaci NKG nebyla vyloučena možnost ohrožení pacientova života či poškození jeho zdraví. Zkušenosti (případy úmrtí při narkóze narkogenem v medicíně - chirurgii) si vyžádaly zvýšené nároky personální, byla nutná přítomnost lékaře, a to nejlépe specialisty, anesteziologa, neboť práce v medicíně neškoleného psychologa nezajišťovala dostatečné záruky bezpečnosti (pozn.: zaznamenejme ale zároveň, že Konečný a jeho tým nikdy neměli žádný tragický případ poškození pacientova zdraví). Na upuštění od metody NKG se pak také projevil obecný trend upouštění od používání

šokových metod v psychoterapii a také v psychiatrii. Narkogen (chem. trichloretylen) byl navíc návykovou látkou, u které hrozilo nebezpečí zneužití.

O významu Pavlovova učení a jeho dobové podmíněnosti už bylo napsáno mnohé. I když proti základním principům tohoto učení nelze nic namítat, při četbě Konečného pokusu o vysvětlení mechanismů působení NKG těmito principy se přece jen nemůžeme ubránit dojmu, že se jimi mnoho neřeší. Kritikou abreaktivních metod se m. j. zabývá Kratochvíl (1970).

Velmi zajímavým a podnětným příspěvkem vysvětlujícím proměny vztahu pacienta a psychoterapeuta u nás v průběhu doby je článek H. Širokého (1966). Široký se zabývá situací, která nastala v naší psychoterapii v padesátých letech a hodnotí ji slovy: "Biologicko-medicínská provenience psychoterapie zanechala v jejích fundamentálních koncepcích stopy, které další vývoj s určitými obtížemi překonával. Místo psychoterapeuta a jeho klienta se zdálo být pevně vymezeno vztahem lékaře k pacientovi, který se v běžné praxi utvářel podle imponujícího modelu vztahu chirurga k operovanému. Na jedné straně stál terapeut jako reprezentant objektivně správného zásahu proti nemoci - `lege artis`, na druhé straně pacient, který se zákroku podroboval" (Široký, 1966, str. 468). Další vývoj v psychoterapii označuje Široký jako fázi objevení "protipřenosu." Široký ve svém článku také hodnotí krizi autority v na přelomu padesátých a šedesátých let a vůbec společenský vývoj v té době u nás.

Mám za to, že Širokého úvaha výstižně popisuje období, kdy Konečný formuloval svůj přístup k psychoterapii, a to nejen u metody NKG, ale také u jeho dalších úvah o psychoterapii.

2.3. K problému psychoterapie neuróz

2.3.1. Základní problémy psychoterapie neuros

"Základní problémy psychoterapie neuros," tak je nazván text přednášky pronesené Konečným v roce 1958 na I. celostátní psychiatrické konferenci o neurózách v Jeseníku. Zápis přednášky je k dispozici ve sborníku Vybrané studie z psychologie zdravotnické II.

V úvodu přednášky se Konečný pokouší určit podstatné znaky neuróz, aby pak mohl lépe definovat tuto poruchu. Pokusy o definici neurózy vidí jako "nikdy nekončící konfrontaci s empirickým materiálem, s naší denní zkušeností" (Konečný, vybrané studie z psychologie II., 1966, str. 49). Běžné dobové pojetí neurózy jako výsledku naučených chybných reakcí (např. Knobloch, Srnec, Lát) kritizuje jako příliš obecné.

V další části svého referátu se podrobněji věnuje jednotlivým pojmům. Neurózu chápe jako "specifickou poruchu adekvátní bioadaptace CNS." Při výkladu svého pojetí neurózy se odvolává na experimenty Meyerovy, Jenkinsovy a Rozenzweigovy a dále na experimenty pavlovovské školy.

Na základě svých poznatků formuluje "pracovně hypotetickém" pokus o definici pojmu neuróza. "Neuróza je specifickou poruchou adekvátní bioadaptace CNS, jejímiž znaky jsou: funkčnost, psychogennost vzniku, relativní persistence obranně frustračních tendencí a konečně porucha oblasti emoční a racionálně volní při nenarušené struktuře poznání a hodnocení zkušenosti" (l.c., 50-51).

Problematiku závěrečného tvrzení své hypotetické definice přibližuje jako problém hodnot a hodnocení: "Neurotik víc než kdo jiný váže hodnoty s potřebami a jejich odejmutí nebo

ohrožení ho právě neurotizuje - nedovede situaci tím danou zvládnout" (l.c., 51). Psychoterapie je Konečnému podobně složitým a obtížně přesně pojmenovatelným pojmem. Po zdůraznění mnohosti a různosti definic tohoto pojmu u různých autorů se pokouší o definici vlastní. "Psychoterapií v nejširším smyslu slova rozumím plánovité léčebné působení významovými (psychologickými) podněty sociální interakce. Těmito významovými podněty zasahujeme plánovitě přes psychické procesy pacienta do organismu" (l.c. 52). Přiklání se k pojetí Portmonova a Fjodotova, kteří definují psychoterapii jako "využití psychogenních mechanismů k léčebným účelům" (Portmonov a Fjodotov, dle Konečného, l.c. 52).

Užitek psychologie spočívá pro Konečného v tom, že ukazuje a předkládá medicíně léčebné metody a postupy. V oboru psychoterapie zdůrazňuje potřebu souhry tří oborů: psychologie, medicíny a pedagogiky. Kromě již zmíněných Platonova a Portmonova zazní v této souvislosti také jméno Frankla a Niedermeyera. Konečný si povšiml korelace mezi úspěšností psychoterapie a reorientace osobnosti ve smyslu pevné hierarchie životních hodnot. Odvolává se při tom na výzkum Grosse.

Teoretickým předpokladem psychoterapie je Konečnému (dle Bártovy definice psychoterapie): "nedílné funkční spojení tří kategorií jevů: 1. podnětů z vnějšího i vnitřního prostředí organismu, cerebrální zpracování těchto podnětů a realizace projevů tohoto zpracování, 2. vzájemná ovlivnitelnost psychických procesů a 3. ovlivnitelnost činnosti vnitřních orgánů psychickou činností."

Pro možnost psychoterapie u neuróz je pro Konečného podstatné: "1. je adekvátní formou léčby vzhledem k (...)

podstatným (...) znakům neurózy: a. psychogenitě jejího původu a b. poruše koordinovanosti mezi emoční oblastí a oblastí racionálně volní a 2. je z hlediska léčebného efektu nosná proto, že struktura lidského poznání a hodnocení skutečnosti, je - v mezích variability inteligence - nenarušena a že neuróza je poruchou funkční, relativně persistující" (l.c., 54).

Problémy vidí v tom, že nositelem psychoterapie jsou prostředky sociální interakce, a tedy prostředky nesnadno objektivizovatelné, dále v tom, že posláním psychoterapie je obtížné "vytváření adaptačních systémů, odpovídajících individuálním potřebám záchovy i optimálnímu rozvoji organismu" (l.c., 54). Zmiňuje problém přenosu, problém různosti psychoterapeutických metod a jejich ověřování, problémy prostředí, sociálněpsychologické a další.

Podrobněji se pozastavuje u problému koordinace mezi oblastí emoční a oblastí racionálně volní. Ta je mu východiskem pro zdůraznění potřeby vyřešení problému orientace v hodnotové a vlastně etické oblasti. Klade úzkou souvislost mezi emoční projevy neurózy, jakým je zvýšené emoční napětí a potíže při poznávání a hodnocení skutečnosti. "Psychoterapie by měla pacienta reorientovat na hodnoty nadosobní," říká Konečný (l.c., 56) a zároveň ovšem uznává dobovou proměnlivost hodnotících měřítek. Tyto skutečnosti ovšem ve své práci více nerozpracová a zůstává na úrovni proklamativní: "Vytvářet pevný profil hodnot" (l.c., 56).

"Psychoterapie v tomto smyslu je vskutku učením nejvyšším formám autoregulace: hodnoty řídí potřeby - nikoli naopak" (l.c., 57). A dále Konečný klade důraz na osobu psychoterapeuta: "...záleží neobyčejně i na osobnosti

psychoterapeutově: musí jít o osobnost vysokých lidských, společenských i mravních kvalit se schopností stejně emočního jako racionálního působení" (l.c., 57).

Šíře záběru tohoto referátu, který je založen na podrobném rozboru pojmů neurózy a psychoterapie, byla zvolena patrně proto, že se jednalo o jeden z prvních referátů na dané téma v té době. Konečný fundovaně vysvětlil význam psychoterapie pro léčbu funkčních, psychogenních duševních poruch a položil tak jeden za základních kamenů k možnostem práce psychologa v dané oblasti.

Ačkoliv je v tomto referátu problematika etické stránky psychoterapie jen naznačena, vnímáme toto naznačení jako cosi velmi důležitého. Je zřejmé, že to byly především společenské a politické podmínky té doby, které Konečnému znemožňovaly bližší seznámení odborné veřejnosti na oficiálním fóru se svými poznatky v této oblasti. Možnost vidět, jak Konečný své poznatky uplatňoval v praxi máme v řadě zachovaných kazuistik (zejména v práci o NKG). A máme také doklady o jeho pedagogickém působení, kde své názory na praktickou činnost psychoterapeuta více konkretizoval.

2.3.2. Význam hodnot a hodnocení pro racionální psychoterapii neuróz a psychologii

V pozdější práci "Význam hodnot a hodnocení pro racionální psychoterapii neuróz a psychologii" (přednáška přednesená na I. československém kongresu psychiatrickém s mezinárodní účastí v Jeseníku, 1959), sledujeme, jak Konečný své poznatky

o psychoterapii neuróz dále rozvinul. Své uvažování směřoval k problému hodnot a hodnocení.

Také v této práci se opět setkáváme se známkami dobové podmíněnosti, např. hned v úvodním odstavci se píše: "Předkládám k diskusi několik thezí o významu hodnocení a hodnot pro racionální psychoterapii neuróz a psychologii. Tím neopouštím ani fyziologickou základnu pathogenezy neuróz, ani fyziologickou základnu psychoterapie. Je však třeba vycházet - řečeno s Mjasiščevem - ze společensko-historického a přírodně historického pojetí člověka" (Mjasiščev, dle Konečného, Vybrané studie z psychologie, 1966, str. 59).

Konečný při přemýšlení o hodnotách v psychoterapii neuróz vyčleňuje tři problémové okruhy, kterými se dále zabývá. Jsou to: problémy hodnocení a hodnot, problémy psychoterapie a problémy neuróz.

2.3.2.1. Problémy hodnocení a hodnot

Konečný rozlišuje pět složek hodnotícího procesu: a. poznání a hodnocení, b. poznávání zákonitostí (norem) na rozdíl od kladení postulátů, c. potřebná analýza a diferenciací pojmů potřeba, hodnota, postulát, zákon a norma, d. problematika subjektu a objektu poznání a hodnocení a za e. problémy hierarchie hodnot.

Na základě studia různých filosofických systémů (od platonsko-aristotelovské školy, až po názory osvícenců a později pragmatiků) a také na základě vlastních zkušeností Konečný dospívá k názoru, že: "... vždy poznáváme nějaké `něco`, kdežto hodnotíme vždy `něco` vzhledem k něčemu, kritériem, jež na určitou skutečnost (...) klademe" (l.c., 60).

Racionální hodnocení není Konečnému jediným druhem hodnocení, ale jen jedním z mnoha. Ovšem zároveň považuje racionální hodnocení za výsledek poslední etapy historického vývoje. Všímá si profilu hodnot v různých historických obdobích, přesunů hodnot v různých věkových obdobích člověka, rozdílů intra- i interindividuálních.

V této práci se Konečný rozhodl vycházet z biologického od nižších organismů a další odstavce stati jsou věnovány nejnepřímým podmíněným reflexům, jako předobrazům hodnocení na vyšší úrovni. Tento postup si vysloužil kritiku jako příliš obecný (Chmelař 1966), ale podstata tohoto referátu.

Konečný zdůrazňuje, že psychoterapie se nemůže zabývat jen racionálním hodnocením skutečnosti, ale má nechat projevit se také emocionálním a adaptativním, obranným složkám projevu osobnosti. Neboť právě tyto "situaci zvládající" projevy probíhají často na úrovni reflexivní, do které racionální rozum nezasahuje. "... psychoterapie proto se nemůže dovolávat jen racionálních složek osobnosti a nemůže užívat jen racionálních metod k jejich odstranění, protože jsou v některých případech neadekvátní iracionalitě svého vzniku i mechanismu trvání. (Pacient ví, že reaguje nesprávně, ale 'nemůže si pomoci.')

(l.c., 62).

Rozlišuje tři druhy poznání: hodnotící, praktické (axiologické) a poznání teoretické (to je pak a. fenomenologické (jevové) a b. normologické (poznání norem pro určité jsoucno platných). "... můžeme provádět psychoterapii dobře nebo špatně podle toho, nakolik objektivně známe vývoj a životní prostředí pacientovo" (l.c., 62).

Rozlišuje poznatek a normu takto: "Poznatek je (...) uvědoměním, odrazem jisté skutečnosti, kdežto norma je odraz zákonitostí pro tuto skutečnost platných..." Na závěr této části své práce, dospívá Konečný k následujícím poznatkům: "Hodnota ve smyslu hodnoty objektivní je dána právě kritériem normy. Na rozdíl od poznávání norem je nutno lišit postuláty jako normy kladené (...) neuroza je z tohoto hlediska nesprávným kladením postulátů, poněvadž nevychází z objektivního poznání skutečnosti, ale z preference potřeb, které nemusí být vždy objektivně žádoucí..." Proto je pro něj psychoterapie: "učením takovým reakcím, jež odpovídají objektivním zákonitostem a nikoli subjektivním postulátům" (l.c., 62-63).

Rozlišuje hodnoty : a. subjektivní (uznávané individuálně, subjektem), b. hodnoty společenské, c. hodnoty objektivní (odpovídající objektivně, vědecky poznaným zákonitostem). Upozorňuje, že ne každá neuroza může vznikat jím naznačeným způsobem, z nesprávného hodnocení (jako příklad uvádí traumatické neurozy a neurozy z přetížení).

Hierarchii hodnot jen načrtává: 1. materiální, 2. biologické, 3. psychické, 4. společensko-kulturní.

"Proto tam, kde neuroza vyplývá z nesprávně kladených postulátů (hodnot), měla by psychoterapie vytvářet hierarchii specificky lidskou v tom smyslu, aby společensko-kulturní hodnoty byly nadřazeny individuálně psychickým (...), psychické biologickým, biologické materiálním ve vzájemném sepětí, nikoli odizolovaně jedny od druhých" (l.c., 63).

2.3.2.2. Problematika neuróz

Neporuchová činnost duševní ve smyslu předkládané teorie hodnocení a hodnot spočívá v souladu individuálních hodnot a hodnot společnosti ve které individuum žije. Konečný v této souvislosti zdůrazňuje, že nejen pokud se individuum, ale také pokud se celá společnost staví proti objektivním zákonitostem bytí, tak jsou tím vytvářeny předpoklady neurotizace. V tom je možné vidět předpoklad kritiky společenského uspořádání, neboť toto uspořádání tak není ani zdaleka pro Konečného hodnotou nejvyšší. To je zdůrazněno také v dalším odstavci Konečného práce, kde se mluví o tom, že neporuchová činnost duševní záleží m. j. na možnosti realizovat potřeby a hodnoty: "tam, kde této možnosti není (např. v období nesvobody nebo útlaku) vznikají zase předpoklady poruchové činnosti" (l.c., 65).

Dále odkazuje k projektu hierarchie hodnot, z předchozí části této práce. Říká, že záleží nejen na uspořádanosti jednotlivých hodnot, ale také na provázanosti a vzájemných vztazích jednotlivých hodnot uvnitř této hierarchie.

2.3.2.3. Racionální psychoterapie neuróz z hlediska významu hodnocení a hodnot

V závěrečné části své studie se Konečný vrací se ke svému uvažování o podstatě psychoterapie z práce "Základní problémy psychoterapie neuros." Vidí psychoterapeuta jako "učitele života", zdůrazňuje, že nelze zaměnit termín psychoterapie za termín terapie slovem. Tím vytváří prostor pro akceptaci mnoha různých pojetí psychoterapie, zmiňme např. artterapii nebo psychodrama.

Charakterizuje racionální psychoterapii, k níž se osobně snad nejvíce přiklání jako snahu "o léčebné odstranění

příznaků (především dominantního) a takové psychagogické vedení pacienta, abychom dosáhli relativně trvalé neporuchové činnosti zejména také pokusem o vytvoření a upevnění žádoucího žebříčku hodnot" (l.c., 67). Zaznívá zde termín známý z díla pokračovatele Binswagnerovy daseinanalýzy, W. E. von Weizackera "psychagogika". Konečný vytyčuje nejdůležitější zásady psychoterapie, tam dle něho patří: 1. Naučit pacienta konformnímu hodnocení a objektivnímu poznání zákonitostí bytí v dané situaci.

2. Korigovat aktuální stav hodnocení (...) ve smyslu žádoucího pořadí hodnot (např. altruismus nad egoismem).

3. Koordinovat podněty, potřeby, hodnoty a činnosti.

4. Tím, že klademe důraz na vztah jednoty a organismu s prostředím, klademe i důraz na aktivní a společenské formy racionální psychoterapie (trénink, kolektivní a pracovní formy). Na druhé straně lze vidět v ostatních formách (hypnóza, abreakce apod.) nutná adjuvantia, jen pokud (pův. pokud jen) pomáhají odstranit překážky vědomé autoregulace, sebevlády. Platí, že metoda má být adekvátní symptomům.

5. Velmi záleží na osobnosti psychoterapeutově.

Ve vztahu psychoterapie a obecné psychologie si Konečný spolu s prof. Vondráčkem a dr. E. Syřišťovou všímá určitých paralel mezi psychoterapií a výchovným procesem. Zdůrazňuje potřebu více probádat problematiku učení ve vztahu k psychoterapii. Dalším polem působnosti psychologického výzkumu jsou Konečnému otázky vztahů mezi různými složkami psychoterapie, a také otázky vývoje osobnosti v psychoterapii.

Konečný v pracích o psychoterapii neuróz klade důraz na etickou stránku psychoterapie. Pokouší se definovat základní

předpoklady psychoterapie neuróz. Ty jsou pro něj zjevně podstatnějšími, než otázky jednotlivých technik.

Je ovšem možné brát v úvahu jakési tehdejší spiklenectví zasvěcených, že se na veřejnosti nesmělo příliš mluvit o terapeutických technikách ve světě (tedy tehdy "v buržoazních zemích") rozšířených. Je však také zřejmé, že Konečný byl jedním z prvních psychologů, kteří se u nás psychoterapii zabývali, a z tohoto hlediska vnímáme jeho studie o psychoterapii jako studie vymezující teoretickou základnu pro další uvažování.

Některé ze zásad vytýčených prof. Konečným pro usilování psychoterapie v přednášce "Význam hodnot a hodnocení...", vyznívají dnes jako velmi direktivní až manipulativní. Jistě to souvisí s dobovým postavením psychoterapeuta, jak jsme o tom již uvažovali nad článkem Širokého (1966). Zejména sedmdesátá a osmdesátá léta by jistě vedla prof. Konečného k tomu, aby své zásady, např. zdůraznění konformnosti, revidoval. Také zjevný rozpor mezi některými těmito zásadami a vlastním chováním prof. Konečného, které se v řadě důležitých životních rozhodnutí rozhodně konformitou nevyznačovalo, nás vedou k hlubšímu zamyšlení se nad těmito zásadami a k jejich určité korekci.

3. Nad některými dalšími díly prof. Roberta Konečného

Vzhledem k tomu, že jsme se rozhodli sledovat Konečného práce ze konce 40. a z 50. let, tedy z období ustavení psychologie ve zdravotnictví u nás, zařazujeme do tohoto oddílu své práce reflexe prací, které považujeme v daných obdobích Konečného díla pro účel naší diplomové práce za nejpodstatnější. Je to Doslov ke překladu knihy Psychologie přítomnosti, teoretická studie Subjekt reálný a subjekt mezný, studie Psychologická analýza výsledků individuální a kolektivní práce, zamyšlení nad Konečného filosofickými úvahami z období let 1946-1948 a jeho články o psychologii ve zdravotnictví.

3.1. K překladu Psychologie přítomnosti

Konečného zájmy v době první republiky byly rovnoměrně rozděleny mezi filosofii, psychologii a vědy o umění. Širokou přípravu v těchto oborech mohl náležitě uplatnit při překladu knihy Psychologie přítomnosti německého psychologa Richarda Müllera-Freienfelse. Překlad této knihy je jednou ze stěžejních prací prvního období Konečného činnosti v psychologii. Psychologie přítomnosti přinesla českému publiku velmi rozsáhlý a podrobný přehled celého spektra přístupů a teoretických škol ve světové psychologii. Knihu vydal v roce 1937 nakladatel Leichter.

Krom samotného překladu je významný Konečného doslov k této knize, který je studií k problému psychologického bádání u nás do té doby. Konečný kriticky přehledá a hodnotí vývoj naší

psychologie a snaží se uvést práce našich tehdejších psychologů v souvislost s nejmodernějšími vývojovými tendencemi v zahraničí.

Konečný kladně hodnotí Müller-Freienfelsovo rozdělení psychologie na objektivující psychologii převážně XIX. století a novější směry, které více zdůraznily úlohu subjektu. "Snad ti, kdož pozorně knihu přečtou a pochopí ten od základu změněný pohled na lidskou duši, nezapomenou hledat analogie a poučení také pro všechny oblasti lidského života, jež nechceme už jenom kouskovat, abychom je mohli rozebrat a popsat jako stroj, ale jež chceme vidět v jeho živoucím celku, abychom mohli porozumět jeho smyslu" (Konečný, Doslov překladatelův, 1937, str. 180).

Podstatnou část doslovu věnuje hledání obdob vývoje světové psychologie a psychologie v českých zemích. Vyděluje tři období: 1. Herbartismu, do konce XIX. století, vyzvedá zde především dílo dnes již zcela zapomenutého profesora českého gymnázia v Brně J. Kaprase, 2. období přírodovědeckého pozitivismu, s nejvýznamějším představitelem Františkem Krejčím, 3. období "po Krejčím".

Krejčího srovnává s Wundtem, jako s osobností podobného osudu. "Oba dva přijímají pojetí psychologie jako vědy o vědomí, o bezprostřední zkušenosti, oběma z tohoto aktualistického pojetí duševního života vyplynula psychologie jako věda o duši bez duše... u obou týž zvláštní paradox: od pozitivistického kultu vědeckých fakt se dostali až k abstraktní dedukci neodpovídající skutečnosti; umělá a ničemu životnému neodpovídající konstrukce počitku, z něhož pak `skládáním vysvětlují se jevy složitější` je toho dostatečným důkazem" (l.c., 184).

Tady někde je možno hledat příčiny někdy i značné vzdálenosti dvou pojetí psychologie, jednak jako vědy na jedné straně přísně akademické (psychometrika, apod.) a na druhé straně jako nauky celostní.

Představitelem třetího období je Konečnému Mareš jako jeden z psychologů snažících se překonat Krejčího mechanisticko-přírodovědné pojetí přístupem inspirovaným Diltheyem, a to dle Konečného přístupem vitalisticko-duchovědným.

Jako výraznou osobnost v té době "nové psychologie" jmenuje Mihajlo Rostohara jako představitele experimentální psychologie, zastávající ovšem stanoviska protimechanistického a celostního. Druhou významnou osobností je mu Ferdinand Kratina, rovněž zástupce brněnské univerzity. Zmiňuje Kratinovy knihy Studie z tvarové psychologie a Úvod do celostní a tvarové psychologie.

3.2. Nad Konečného poválečnými úvahami o demokracii

V roce 1946 vydal Konečný pod názvem Živá slova sbírku svých několika rozhlasových přednášek. S výjimkou prvních tří (O filosofii v denním životě z roku 1934, Advent rodiny z roku 1933 a Věrnost národní jednotě z roku 1939), se jednalo o přednášky napsané a přednesené pro brněnský rozhlas v letech 1945-46.

Jakkoli jsou to přednášky pouze několikastránkové a zjevně určené širokým lidovým vrstvám, odráží se v nich a v jejich pojetí Konečného uvažování v poválečných letech. Jsou to přednášky, ve kterých se především projevuje potřeba obnovit vědomí souvislosti a návaznosti poválečného Československa na předválečnou svobodnou první republiku. Nejčastěji citovaným

autorem v Živých slovech je T. G. Masaryk. Je zřejmé, že Masaryk byl Konečnému velkou autoritou, filosofem, u kterého nacházel Konečný odpovědi na celou řadu otázek týkajících se české společnosti. Je v tom možné spatřovat jakousi věrnost tradici, třebaže nepříliš dlouhé. Dalšími citovanými filosofy jsou Rádl, Hoppe, Chelčický, Descartes. Konečný neváhá hledat paralely se současností třeba v dávné minulosti.

Přednášky se vyslovují k aktuálním otázkám tehdejší společnosti. Byla to společnost svobodná, ovšem svoboda řady lidí byla už tehdy značně omezována. A kdesi v suterénu doby se již naplno připravoval příchod absolutní nesvobody. Signály podobného procesu najdeme v Živých slovech jen v záznamech některých událostí, jen v popisu některých skutečností poválečné doby. Konečný v přednáškách Svoboda v řádu, Hodnota jedince ve společnosti, Masarykův odkaz, Tradice a pokrok, Lid a inteligence velmi dobře nazírá jednotlivé problémy poválečné společnosti a vystihuje mnohá citlivá místa, místa, kde byla svoboda jedince ohrožena nejvíce a nejdříve. Právě tato schopnost rozeznat klíčové body sváru dobrého a zlého v tehdejší společnosti a zároveň věrnost tradici, je nejvýznamnější hodnotou této knihy. Na druhou stranu je na některých místech vidět, že Konečný nijak nebyl imunní proti některým dobovým nepořádkům. Pochvaluje si odsun Němců jako jednoduché a jednoduše správné řešení a nevidí, nakolik v průběhu tohoto odsunu zvítězila ona lůza, na jejíž nebezpečnost na stránkách Živých slov sám několikrát upozorňuje (o odsunu Němců např. Černý, Paměti III, 1992). Chválí znárodnění těžkého průmyslu a bankovníctví, které my vidíme jako začátek pozdějšího hospodářského úpadku naší země. Píše o národních výborech a ve své pozdější úvaze, návrhu

společenského uspořádání nazvaném: Demokracie (vydaném k poválečnému Vsesokolskému sletu v roce 1948) o politice bez politických stran, aniž by postřehl, že podobné uspořádání hrozí proměnit se v systém právě té falešné "lidové lidovlády", kterou na jiných stránkách své knihy kritizuje.

Při všech těchto místech v Konečného pracích a vlastně možná, že právě pro ně, je četba těchto úvah činností velmi poučnou. Kromě mnoha jiného proto, že je z nich poznat, jak odvážným člověkem Konečný byl. Nebál se vyslovit svůj názor, i s rizikem, že se mohl mýlit, že jeho názor mohl být považován za cosi zastaralého, překonaného. Při studiu těchto spisů se ukazuje, jak velkou školou svobody a svobodného vyjadřování byla doba první republiky. Jsou potom také zřejmější a pravděpodobnější důvody naprostého odmlčení se autora jakým byl Konečný, po roce 1950. V nesvobodných podmínkách té doby částečně nesměl, ale pravděpodobně ani nemohl a nechtěl vyjádřit své názory jinak než svou prací.

Poučná je četba těchto knih také proto, že je z nich možno vidět osud člověka v měnící se době. Konečný si mnoho změn uvědomuje, jejich celkový výraz a směřování však prohlédá až později, postupně postupem času.

Jiné práce z roku 1948 však už ukazují velké pochopení nebezpečím plynoucím z bezmyšlenkovitého kopírování sovětských vzorů a celého sovětského systému. Projevuje se to v práci uveřejněné v posledním ročníku Kritického měsíčníku K problémům sovětské filosofie (1948). Tato práce je rozbořením názorů obsažených ve stati A. A. Ždanova Otázky filosofie, otištěné v revui kulturních pracovníků KSČ Nová mysl v roce 1947. Ždanov, jako v té době takřka nejvyšší sovětská autorita pro oblast filosofie a kultury v tomto článku horlí za

jednoznačnou "stranickost filosofie", t. j. za to, aby se filosofie přizpůsobovala učení marx-leninskému a v té době navíc ještě stalinskému. Ždanov v posudku knihy filosofa Alexandrova Dějiny filosofie píše: "Kdyby se u nás rozšířila takováto koncepce, vedlo by to nevyhnutelně k objektivismu, k otrocké poníženosti před buržoazními filosofy a k zveličení jejich zásluh, zbavilo by to naši filosofii jejího bojovného, útočného ducha. A to by znamenalo ústup od základní zásady materialismu - od jeho zaměřenosti, od stranickosti" (Ždanov dle Konečného, K problémům sovětské filosofie, 1948, str. 24). Konečný takovou filosofii a vůbec způsob takové filosofie jednoznačně odmítá a vyslovuje domněnku, že podobné požadavky časem v SSSR povedou k úplné likvidaci jakékoli možnosti pracovat ve filosofii jako v nauce objektivní a svobodné. Komunistický způsob filosofie charakterisuje Konečný slovy: "V kulturní tradici evropské byla ta či ona vědecká či filosofická myšlenka buď správná nebo nesprávná, logická či nelogická, pravdivá či nepravdivá. V pojetí Ždanovově je filosof buď buržoasní nebo náš. Jiného pojetí není. Tedy podřízení vědy i filosofie zřetelům stranickým (...) Neboť co záleží na jemnější distinkci pojmové tam, kde se bojuje na frontě!" (l.c., 25).

Není vůbec od věci připomenout tento spor, tuto záležitost dnes, neboť častokrát jakoby ještě do naší přítomnosti zasahovaly stíny pojetí filosofie v Ždanovově, komunistickém, stranickém smyslu.

"Člověk (...) neznamena "vývoj" k stále větší hmotnosti či biologičnosti, protože to by byl krok zpět - nýbrž k stále větší duševnosti, neboť právě v tom je jeho lidství, že duševností prosvěcuje, prozařuje a ovládá v sobě řád hmoty

živé i neživé" (l.c., 27). Právě to jsou slova, z nichž jako by prosvítalo Konečného celoživotní krédo. "A pravda není stranická, neboť strana není nad pravdou - aspoň pro toho ne, kdo ví, že kultura je cesta od hmoty k duchu a ne naopak" (l.c. 28).

Úvaha nad otázkami sovětské filosofie, uveřejněná v roce 1948, charakterizuje Konečného jako člověka, který se rozhodl stát v pravdě přes všechny pohyby doby, která směřovala k oficiálnímu přijetí názorů právě opačných.

3.3. Práce publikované v časopise *Psychologie*, v letech 1949-50

3.3.1. *Subjekt reálný a subjekt mezný*

Tato studie věnovaná otázkám psychologie osobnosti patří mezi nejvýznamější Konečného práce v poválečném období. Byla uveřejněna v časopisu *Psychologie* v roce 1949, v čísle 3-5, které tehdy tvořil jediný sborník, vydaný na počest sedmdesátých narozenin Mihajlo Rostohara. Konečný se tu zabývá problematikou osobnosti jako subjektu, vycházející při tom z tradice brněnské školy, která zdůrazňovala celostní pohled na osobnost.

Vztah probíraných pojmů naznačuje takto: "...od osoby (individua) jako tělesněduševní jednoty vede cesta k osobitosti (individualitě) jako osobě jedinečné, neopakovatelné, odlišující se temperamentem (letorou) od jiných osobitostí či individualit, takže společné skupinové znaky vytvářejí určitý typ. Vlastním svobodným tvůrčím úsilím, rozvíjejícím kladné možnosti dispoziční až po samé meze, roste z individuality osobnost. Osobnost mravní by pak bylo lze zvat

charakterem. Individuum, osoba nazírající sebe samu, prožívající sebe samu ze svého vlastního nitra, je subjekt (tedy: jiným se jevíme jako individuum, sobě jako subjekt), od něhož musíme pečlivě lišit pojem já jako vědomí totožnosti subjektu mezného a reálného - rozlišení, které je právě vlastním jádrem našeho výkladu" (Konečný, Subjekt reálný a subjekt mezný, 1949, str. 113).

Konečný rozlišuje pojem já od pojmu subjektu. Činí tak m.j. na základě výzkumu reakcí nižších organismů, které prožívají, ale pojem já nemají.

Dalším důkazem jsou mu výsledky hlubinné psychologie a psychoanalýzy. "...já je vždy výrazem vědomí, kdežto subjekt ani zdaleka není jen vědomým" (l.c., 114). Subjekt a já odlišuje podle Konečného také to, že já je úzce vázáno na paměť.

"...já (...) je vždy výrazem vědomého sebeodloučení individua od ostatního světa a výrazem vědomí vlastní tělesně-duševní jednoty. Subjekt je pojem širší, zahrnující iracionální, fysiopsychické složky individua" (l.c., 114). Na základě odlišení já a subjektu a popisu vzájemných vztahů těchto pojmů pak Konečný vznáší otázku po odlišení subjektu mezného (potencionálního) a subjektu reálného (proměnného, empirického, fysiopsychosociálního).

Subjekt mezný znamená Konečnému vlastně souhrn hranic, mezí, které jsou člověku dány, a v jejichž rámci se rozvíjí. Subjektem reálným je mu potom míra naplňování daných možností ve skutečnosti, v žití toho kterého člověka. Tato koncepce tvoří teoretické východisko, na kterém je možno postavit řadu výzkumů v různých oblastech psychologie. Především v psychologii vývojové, v psychologii osobnosti a v pedagogice.

"I problém svobody je z tohoto hlediska možno vidět velmi srozumitelně - je patrné, že naše svoboda je uzavřena právě do těchto mezí, že jsme, řečeno paradoxně, svobodni v mezích své nesvobody, neboť právě v posouvání možností subjektu reálného směrem k mezím subjektu potencionálního záleží naše svoboda" (l.c., 115). Je možné v tomto vyjádření vidět odraz Konečného válečných zkušeností. Také je možné zde vidět pevnou opozici proti všem manipulujícím politickým proudům, a snahám celkově přetvořit společnost.

V další části této práce se Konečný podrobněji zabývá subjektem reálným. Subjekt reálný je mu nástojem poznání (dodejme, že je také pravděpodobně prostředkem výrazu osobnosti). "Subjekt reálný má tendenci spět ke svému vývojovému maximu, a tím jsou právě meze, tvar subjektu potencionálního" (l.c., 116).

Odlišení *já* a *osobnosti*: *já* je Konečnému čímsi základním, osobnost je něčím vyšším, rozvinutějším. *Subjekt mezný* je Konečnému vlastně jakýmsi ideálem, na cestě k němuž se uskutečňuje vývoj osobnosti. *Já* a *osobnost* odlišuje v Konečného pojetí to, že *osobnost* si na rozdíl od pouhého *já* uvědomuje existenci svých mezí: "...dynamické úsilí naplnit své možnosti až po samé hranice, meze jednotlivých vloh a schopností a vytvořit ze sebe jednotu - je osobnost. Je-li pak toto úsilí podřízeno autonomním zásadám mravním, mluvíme o *charakteru*" (l.c., 116).

Závěr své stati Konečný věnoval očekávaným možnostem uplatnění svých poznatků v různých oborech aplikované psychologie a v pedagogice. Dále se věnoval polemice s různými dobovými názory na otázku subjektu. Polemisuje se Základy poznání J. L. Fischera, vycházející z teorie W. Jamese.

Kritisuje toto pojetí pro ztotožnění já a subjektu: "Chybuje tím (J. L. Fischer), že beze všeho ztotožňuje subjekt a já (to dokonce udělal i Ferd. Kratina ve své Psychologii z roku 1947...) A když mluví o identitě a jednotě já jako fikci, převádějí ji na několik okolností, pak je právě otázka, zda ony uvedené okolnosti nikoliv podmiňují, ale zda nevyplývají z identity a jednoty subjektu, což právě osvětluje dobře naše pojetí subjektu reálného a subjektu mezného (...) Naprosto nelze souhlasit s tím, že substance je jen popřením změny (...ale je) naopak stálostí ve změně" (l.c., 118).

Studii Subjekt reálný a subjekt mezný považují za jednu z nejvýznamějších publikovaných prací prof. Konečného. Pozornosti se tato studie dočkala m.j. v jubilejním článku Dr. Chmelaře, v roce 1967. Chmelař hodnotí Konečného pojmové rozlišení subjektu jako přínos ke koncepci autory různě definovaného pojmu subjektu, jako přínos vyjasňující nepřehlednou situaci okolo tohoto pojmu.

3.3.2. Psychologická analýza výsledků individuální a kolektivní práce

Projekt zkoumání výsledků individuální a kolektivní práce je posledním velkým projektem, kterým se Konečný zabýval na poli psychologického výzkumu před svým odchodem z univerzity v padesátých letech. Konečný si klade otázku: "jsou-li hodnotnější výsledky práce individuální, kolektivní či smíšené (práce kolektivně-individuální)" (Konečný Ps. analýza výsledků indiv. a kol. práce, 1949, str. 222).

Zodpovězení této otázky je mu důležitým úkolem pro rozvoj aplikací zejména v oblasti pedagogiky, v oblasti psychologie

práce a v dalších oblastech. Pokouší se nalézt optimální pracovní metodu, tuto metodu definuje jako metodu nejproduktivnější.

Při konstrukci výzkumného postupu vyšel z práce Moedehe (Experimentelle Massenpsychologie, 1920), a z práce sovětského psychologa a psychoneurologa Bechtěreva (Bechtěrev, de Lange: Die Ergebniss des Experiments auf dem Gebiete der kollektiven Reflexiologie, 1924). Samotná Konečného metoda spočívá ve zkoumání vzniku "vývoje představy smysluplného děje z optického názoru, a to až k její adekvátnosti s exponovaným dějem" (l.c., 231).

Otázka vzniku jasné představy z názoru, t. j. otázka pochopení sledovaného děje, zaměstnávala celou brněnskou psychologickou školu (práce Rostoharovy, Kolářikové, Chmelaře, Schmidta). V tomto kontextu jeho práce navazuje především na Chmelařovu studii "Vývoj představy děje z optických dojmů" z roku 1938.

Konečný zkoumal zapamatování a následné znovuvybavení filmového děje. Krátký kreslený film o Kocourovi v botách promítal třem desetičlenným skupinám osob ve věku sedmnácti až osmnácti let. Všechny skupiny si měly zapamatovat a poté přepsat do podoby přibližného scénáře úsek filmu trvajícím 38 vt. Skupiny pracovaly individuálně (t. j. bez vzájemné spolupráce), kolektivně (se vzájemnou diskusí a spoluprací členů skupiny) a kolektivně individuálním způsobem (se společnou konzultací členů skupiny a následným individuálním řešením). Metoda tohoto zkoumání a samotný postup výzkumu byl velmi detailně propracován, bylo dbáno na shodné podmínky pro práci všech tří skupin.

Kromě hodnocení počtu a kvality správně zachycených scén, byla hodnocena paměť ve vztahu k jednotlivým postupům, výsledný čas řešení, korelace ke školnímu prospěchu.

Při hodnocení výsledků, platných pro produktivitu školní práce, Konečný píše: "postup individuální je co do pracovního efektu daleko za oběma kolektivními skupinami, což je výsledek nepochybně už zcela pevný; z obou kolektivních postupů pak se jeví jako produktivnější, co do výsledků výkonnější, postup smíšený, kolektivně individuální, před postupem ryze kolektivním. Víme už také, proč tomu tak jest. Kolektivní rozprava a kolektivní kooperace je rozhodující pro vytvoření neměnné už představy děje, protože tu působí autorita kolektiva; tato autorita kolektiva překrývá, zastírá individuální chyby. Ty může objevit nejlépe právě individuální konfrontace" (l.c., 1950, 30-31).

Když hodnotí výsledky z hlediska výchovného cíle, upozorňuje na význam výchovy metodou kolektivní součinnosti.

"Psychologicky působí na uvolnění všech individuálních sil jako stimulans právě vědomí, že tam, kde nestačí vlastní síly, pomohou síly druhých. Právě toto vědomí, že pomohou síly druhých, působí ovšem i zčásti brzdivě a tlumivě na možnost vypětí všech individuálních sil; proto tam, kde je po kolektivní práci individuum vybídnuto k tomu, aby zcela individuálně a odpovědně poopravilo chyby, jichž se dopustilo ve spolupráci s kolektivem, dochází k lepším výsledkům, než když i tuto práci dělá kolektiv" (l.c., 1950, 30).

Výsledky tohoto výzkumu platí zejména pro vyučování a práci školskou. Studie vyniká pečlivou přípravou výzkumu a rovněž podrobností matematického zpracování výsledků. Tato studie byla napsána v roce 1949, těsně před příchodem doby, jejímž

jedním z hesel bylo heslo o "kolektivizaci". Tato doba mohla využít Konečného poznatky o významu tvořivé kolektivní práce. Ve skutečnosti ovšem často tato doba používala pojmu kolektiv jen k prosazování různých politických cílů, velmi často výrazně nespravedlivých, a tím tento pojem zdiskreditovala. Také touto záležitostí se ve svém článku zabývá Široký (1966).

3.4. O vývoji psychologie ve zdravotnictví

3.4.1. Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1965

Jedná se o hodnocení doby, na jejímž začátku (kolem roku 1950) si psychologové museli výsledky své práce vydobýt uznání a obecné povědomí o prospěšnosti své činnosti ve zdravotnictví. Je zřejmé, že tehdejší zdravotnický systém byl velmi izolován od systémů běžných ve světové medicíně, tím byla úloha prvních psychologů v padesátých letech v této oblasti ztíženější. Vždyť tehdejší medicína vycházela z marx-leninského, a v řadě případů ještě stalinského a na mičurinsko-lysenkovské pseudogenetické postupy se odvolávajícího pojetí o materiální podmíněnosti psychiky (Hádlík 1957, kolektiv autorů 1955).

Konečný, a to je možné vysledovat nejen v této práci, si velmi cení propracování teoretických fundamentů psychologie. Je mu to jakousi oporou k deklarování samostatnosti a nezávislosti oboru. Připomíná, že to bylo právě propracování teoretických východisek psychologie a psychoterapie, které umožnilo další rozvoj těchto oborů u nás. Důkladné propracování teoretických východisek pak nacházíme v řadě jeho studií a přednášek.

v tomto článku Konečný připomíná publikaci Využitie psychológie v socialistickej spoločenskej praxi (SAV 1959). Tuto publikaci uvádí Konečného zásadní referát navrhující základní směry rozvoje zdravotnické psychologie "Problémy a úkoly zdravotnické psychologie". V roce 1965 o této publikaci a o časopisu Československá psychologie (vychází od roku 1956) v těchto souvislostech píše: "Najdeme (tam) svědomité úsilí o solidní teoretickou, koncepční i metodologickou základnu, jež je dostatečně doloženo řadou příspěvků (...) Je to důkaz toho, že psychologové ve zdravotnictví si od samého začátku byli plně vědomi nebezpečí rutinního praktikismu a od začátku také dbali o vybudování spolehlivých teoretických předpokladů své denní praxe i vědeckého výzkumu" (Konečný, Pohled na psychologii ve zdravotnictví..., 1965, str. 442).

Úkoly psychologie ve zdravotnictví Konečnému byly: a. diagnostika, b. terapie, c. výzkum, d. prevence a osvěta, e. posudková služba, f. výuka. S dodatkem nutnosti vypracování obecné psychologie nemocného a také psychologie jednotlivých oblastí medicíny. Zdůrazňoval rovněž nutnost většího zapojení psychologů do prevence a profylaxe.

Úspěchy československé psychologie ve zdravotnictví viděl v tom, že: "rozvíjela (...) koncepci psychologa nikoli jako pomocného laboranta (ale jako) rovnocenného spolupracovníka odborného týmu, (v tom, že:) dbala jak v celkové své koncepci, tak i ve speciálních otázkách o teoretické zdůvodnění ověřené experimentem (a také v tom, že:) dovedla celou svou teoretickou i praktickou činností doložit svůj výrazně citlivý morální závazek: věnovat všechny své vědomosti a všechny své síly ohroženému nebo nemocnému člověku" (Konečný, Pohled na ... (1. c., 443).

Dále si povšiml jednotlivých etap ustavování psychologie ve zdravotnictví a jejího postupného rozvoje. Ve své práci hodnotí postup rozšiřování počtu psychiatrických a obecně zdravotnických zařízení s zastoupením psychologů a také situaci, kdy to byla zvláště v době po roce 1948 zejména psychologie moravská, která se zajímala o psychoterapii, na rozdíl od práce českých psychologů, kteří začínali s diagnostikou. Což se později ovšem vyrovnalo. Vyjmenovává významná pracoviště československé zdravotnické psychologie, řešené a validované diagnostické metody, obory působení a nejvýznamější vědecké publikace.

V závěru svého článku hodnotí Konečný dosavadní vývoj psychologie ve zdravotnictví a předkládá následující závěry:

1. nutnost stálého propracovávání samé teorie zdravotnické psychologie, její celkové koncepce,
2. úkol vybudovat srovnávací a diferenční obor poruchové a neporuchové osobnosti a poruchové a neporuchové činnosti psychické (s přihlédnutím k hlediskům vývojovým, společenským a transkulturálním),
3. nutnost verifikovat další nové zahraniční diagnostické metody,
4. pracovat na vlastních, originálních metodách,
5. potřeba srovnávací psychoterapie dospělého a dítěte a výzkumu psychologických předpokladů vědecky prováděných forem psychoterapie,
6. potřeba provádět i experimentální psychoterapii (jejíž výsledky by potvrzovaly příp. vyvracely teoretické předpoklady s nimiž se k psychoterapii přistupovalo),

7. vypracování přístupů v prevenci, hygieně, osvětě, depistáži, dále k otázkám geriatric, forensní psychiatrie apod.

Načrtává potřebu vybudování Výzkumného ústavu zdravotnické psychologie. Svůj článek končí zaštitujícími citáty z Mjasiščeva a Bykova. Je ovšem zřejmé, že vývoj nutnost práce psychologů ve zdravotnictví v celé šíři jejich možností potvrdil.

Tento článek přináší Konečného ohlédnutí se za období, které přineslo vytvoření a stabilizování oboru psychologie ve zdravotnictví, oboru dnes již neodmyslitelně přináležejícího do široké rodiny oborů aplikované psychologie. Uzavřeme proto naše krátké uvedení do díla prof. Roberta Konečného právě připomenutím tohoto referátu.

4. Bibliografický přehled děl prof. Konečného

4.1. Knižní publikace

Julius Zeyer v zrcadle snů. Psychologie II, 1936. s. 25-37, 48-62, 111-126, 193-210.

Psychologická analýsa výsledků individuální a kolektivní práce. Psychologie XI, 1949, s. 222-267. Psychologie XI, 1950, 43-87.

(spoluautor Milan Bouchal): Psychologie v lékařství. 2. vyd. (přepr. a rozšířené), Praha, Avicenum 1971, s. 300. (1. vyd., 1966, str. 230, jako skript 1961, 1963 v SPN, 1971 LF UJEP.

Vladimír Hoppe (Příspěvek k historii a kritice iracionalismu). 1. vydání, Brno. FF UJEP, 1970, s. 205.

4.2. Knižní publikace populárně vědní

Konečný Robert, Konečná Olga: Když dětem nejde učení. 1. vyd., Praha 1961, SPN, stran 96.

Konečný Robert, Dráč P., Nedoma K.: Tři úvahy o manželství a rodičovství. 1. vyd., Praha. SZN 1961, 2. vyd. 1964.

Konečný Robert, Konečná Olga: Starosti s dospíváním. 2. vyd. Praha. SPN 1967, stran 91 (1. vyd. 1966, slov. vyd.: Starosti s dospieváním. Bratislava, SPN 1966, str. 97).

4.3. Texty universitních přednášek

Fysiologická psychologie (str. 74).

Psychologie osobnosti (str. 200).

Psychoterapie v narkóze, str.150 (spolu s O. Konečnou).

Sociální psychologie (str. 100).

Úvod do metodiky psychologie (str. 100).

4.4. Z oblasti filosofie, logiky a noetiky

Filosofická propedeutika (str. 70).

Logika (str. 212).

Metodika věd přírodních a společenských (str. 70).

Noetika (str. 200).

Uvedení do základních pojmů symbolické logiky (spolu s K. Čulíkem).

Úvod do filosofie (str. 125).

4.5. Studie a poznámky

Několik poznámek k metodice psychologie vzhledem k cíli střední školy. XII. výroční zpráva čs. r. r. gymnasia v Tišnově za rok 1931-1932.

Vnímání fantasmat u dětí. V pokr. Český učitel 1931.

Úkoly, cíle a metody Studentské porady v Brně. Zpráva o činnosti Soc. péče o středošk. Studentsvo r. 1933-1934.

Literární psychologie - či literární mystika? Psychologie 1, 1935, 53.

Doslov překladatelův. In: Richard Müller-Freienfels: Psychologie přítomnosti, překl. R. Konečný, Praha 1937, Fr. Laichter, str. 177.

City a emoce estetické. Psychologie 4, 1938, 285-295.

Některé problémy theorie vědy jako logické syntaxe a sémantiky. In: Pocta Fr. Trávníčkovi a Franku Wollmanovi, komenium, Brno 1948, 225.

Subjekt reálný a subjekt mezný. Psychologie 11, 1948-1949, 113-119.

Význam psychologie v určování typů vyšší nervové činnosti. In: Sborník prací FF Brno, 1954, B 2, 68-78.

Frustrační tolerance schizofreniků. Súhrný prác VI. celošt. konferencie psychiatrov, 1957, Tatranská Lomnica.

Problémy a úkoly zdravotníckej psychológie. In: Využitie psychológie v socialistickej spoločenskej praxi, SAV, Bratislava 1959, 247-262.

Několik poznámek k teoretickým předpokladům psychologické praxe diagnostické. Čs. psychologie 3, 1959, 251-257.

Psychologické základy sexuálního soužití. Čs. gynekologie 26, 1961, 340-347.

Některé aktuální otázky teoretické základny výzkumu v zdravotnícké psychologii. These v Souhrnu refer. I. Sjezdu čs. psychologů, Praha 1961.

Psychologie stáří. In: Geriatrie v domovech důchodců, SVSŽ Praha 1964, 19.

Některé teoretické a praktické otázky psychoterapie dětí. In: Sborník prací FF UJEP, řada filosofická, B 11, Brno 1965, 7-15.

Pohled na psychologii ve zdravotnictví v Československu do r. 1965. Čs. psychologie 9, 1965, 441-450.

Psychologie puberty, adolescence a rané dospělosti. In: Sborník referátů přednes. na celost. semináři dorostového lékařství, nákl. Mzd, KÚNZ, 1965, 10.

Výchovný typ rodičů ve vztahu k následné neurotizaci a snížení školního prospěchu. Čs. pediatrie 21, 1966, 547.

Konference o psychologických a společenských předpokladech současné psychoterapie. Čs. psychologie 10, 1966, 281-284.

Postavení rodiny v současné společnosti a její možnosti a úkoly v pohlavní výchově. In: Bulletin Soc. akademie 2, Pohlavní výchova a výchova k rodičovství, Brno 1966.

Klinická aplikace projektivních kreseb u dětí. Psychol. a patosp. dítěte II, 2, 1967, 79.

Problémy psychopatologie pro studium normální osobnosti. In: sborník Problémy psychologie osobnosti, Praha, ČSAV, 1967, 61.

(spoluautorka Konečná Olga): Dva psychologické soudní posudky. Psychológia a patops. dítěte 2, 1967, 99.

K úvaze J. Stuchlíka "Dva základní typy sugesce." Čs. psychologie 11, 1967, 360-361.

Poznámka k replice prof. Stuchlíka. Čs. psychologie 11, 1967, 462.

Stavba psychologického soudního posudku a nejobvyklejší chyby psychologů v soudním řízení. Čs. psychologie 11, 1967, 602-603.

Psychologie v Itálii. ČsPs XII, 1968, 4.

In memoriam L. Kolářkové. Ročenka UJEP a Universitas 1968.

Psychologie výchovy v rodině. Z nerealizované učebnice. red. prof. Chmelařem přeneseno do Vědy a Života č. 2 a č. 3, 1969.

(spoluautoři J. Kučerová, Vl. Smékal): Vliv kolektivní předškolní výchovy na rozdíly v chování školních dětí. Čs. psychologie 13, 1969, 568.

(spoluautoři Smékal Vl., Staňková H.): Závislost citových vztahů dítěte na některých faktorech rodinného prostředí.

(Konečný R., Kolářková O., Šišák S., Švancarová L., Koluchová J., Kellnerová A., Machandrová J., Viewegh J.): Vzpomínky na doc. L. Kolářkovou. Čs. psychologie 13, 1969, 529-537.

Využití narkogenové narkózy k psychoterapii neuróz a reaktivních stavů a k diferenciacílní diagnostice. In Vybrané studie z psychologie zdravotnické II. 25, kand. dis. práce, 1966, 25-47.

Základní problémy psychoterapie neuróz (tamtéž, 48-58).

Význam hodnocení a hodnot pro racionální psychoterapii neuróz (tamtéž, 59-70).

(spoluautor Osecký P.): Příspěvek k volnímu brzdění.

(spoluautoři Kučerová J., Smékal Vl.): Vliv délky kolektivní předškolní výchovy na rozdíly v chování školních dětí. Čs. psychologie 13, 1969, 568-577.

Psychologická soudní expertíza. In: Švancara J. a kol.: Diagnostika psychického vývoje, Avicenum, 1971.

Vilém Chmelař - osobnost a dílo. Čs. psychologie 16, 1972, 308-317.

(spoluautoři Černá Vl., Smékal VI.): Analýza Zazzova testu zvířat. Psychológia a patops. dieťaťa 8, 1973, 239.

Dotazník učitelů. Psychológia a patops. dieťaťa 8, 1973, 63-65.

Osmdesáté narozeniny profesora Chmelaře. Psychológia a patops. dieťaťa 8, 1973, 85-87.

Památce Huga Širokého. Psychológia a patops. dieťaťa 8, 1973, 87-88.

E. Syřišťová a kolektiv - Normalita osobnosti. Čs. psychologie 18, 1974, 268.

Jiřina Taxová - Vrstevnické vztahy v adolescenci. Čs. psychologie 18, 1974, 437-438.

Kondáš O., Heřmánek S. - Psychológia v liečebnej rehabilitácii. Čs. psychologie 21, 1977, 91-92.

K problémům normality a abnormality. In: Problémy psychického vývoje osobnosti, Academia, Praha 1978, 127-136.

(spoluautorka Osecká L.): Vývoj mentální úrovně (intelligence) dětí ve věku 3-8 let a její individuální

variabilita. In: Problémy psychického vývoje osobnosti, Academia, Praha 1978, 127-158.

(spoluautorka Kocourková J.): K problematice mladistvých pokusivších se o sebevraždu. In: Problémy psychického vývoje osobnosti, Academia, Praha 1978, 181-195.

Osobní tempo. Psychológia a patops. dieťaťa 15, 1980, 99-115.

4.6. Populárně vědní studie

Psychologie dítěte v době dospívání. In: Výchova dorostu, Brno 1932, 13.

(spoluautor Krátký Alois): Poruchy duševní činnosti. In: Psychologie v našem denním životě, Praha 1957, Naše vojsko, 138.

(spoluautor Chmelař Vilém): Jak vést dospívající mládež k soustavnému učení a práci. In: Výchova dospívající mládeže, Praha, SPN 1959, 186.

Dětská radost a bolest; Dětský hněv a vzdor; Dětský pláč a dětská úzkost. In: Před branami školy, Praha, SPN 1960, 71.

Přepřac. znovuv ABC rodinné výchovy, Praha, SPN 1969, 90.

Nejrannější lásky. In: Hovoříme s rodiči. Dospívání a rodinná výchova, Praha, Svoboda 1968, 67.

4.7. Knihy poesie a beletrie

Spáč pod plamenem. Družstevní práce, 1938.

(pseudonym Jan Radeš): Studnice zapečetěná. Melantrich, Praha 1944, 160 stran.

Písně z cely. Brno, Klub Kounicových kolejí 1945 (I. vydání) a 1946 (II. vydání), 40 stran.

Živá slova. Brno, Zář 1946, 85 stran.

Věrní zůstaneme. In: **Věrní zůstaneme, sokolská skladba:**
prostná cvičení mužů, Praha, Čs. obec sokolská 1947.
Má vlast. Brno, Melantrich 1947.
Chudobky. Brno, Melantrich 1947.
Tůně. Brno, Václav Petr 1949, 70 stran.

4.8. Eseje

Několik slov k otázce Šalda-Masaryk. Kritický měsíčník 2,
1939, 243-249.

Poezie strážná a bojovná. Kritický měsíčník 2, 1939, č. 2.

Čest svobody. Akord 12, 1946-1946, 9-14.

Víra ve filosofii. Akord 12, 1945-1946, 339-347.

Filosofie úzkosti a nicoty. Akord 13, 1947, 221-224.

Demokracie. Čs. obec sokolská, Praha 1947.

K problémům sovětské filosofie. Kritický měsíčník 9, 1948,
21-28.

Kultura a srozumitelnost umění. Akord 14, 1948, 161-164.

4.9. Z recensí

Připomínka českého národního obrození. (k A. J. Puchmajerovu
Hlasu Čech) Kritický měsíčník 2, 1939, 461-462.

Václav Černý: "První sešit o existencialismu". Kritický
měsíčník 9, 1948, 147-149.

Mirko Novak: "Hodnoty a dějiny". Kritický měsíčník 8, 1947,
316-318.

Čestmír Jeřábek: "Podivuhodný návrat bratra Anselma".
Kritický měsíčník 9, 1948, 310-311.

Poznámka:

V bibliografickém soupisu děl se opírám především o seznam Chmelařův (1971). Ten doplňuji o informaci dalších publikací v časopisech Československá psychologie, Psychológia a patopsychológia dieťaťa, Sborník prací FF MU řady B, Chmelařem nazachycených. Bibliografický soupis rozšiřuji o publikace v revuích Akord a Kritický měsíčník. Zde vynechávám pouze ukázky z Konečného uměleckých prací (publikovaných knižně).

5. Souhrn

Robert Komečný byl jedním z nejvýraznějších představitelů generace moravských psychologů, kteří získali své vzdělání na Filosofické fakultě Masarykovy university v období první republiky. Již dobách před druhou světovou válkou byl jedním z lidí, kteří formovali a utvářeli obraz kulturní společnosti tehdejší ČSR.

V roce 1939 se stal členem odbojové organizace, krátce na to byl zatčen, válečná léta strávil simulací vážné duševní choroby.

Po válce pracoval především jako vysokoškolský pedagog. Habilitoval v oboru filosofie, napsal řadu skript, vyučoval v oborech filosofických a psychologických. Vrátil se rovněž ke svým zájmům o kulturu, vydal tři básnické sbírky, psal m.j. do významných revuí Akord a Kritický měsíčník. V roce 1948 varoval před nebezpečím příchodu levicové totality. Koncem čtyřicátých let musel z Filosofické fakulty odejít.

Jako psycholog ve zdravotnictví začal pracovat v době, kdy probíhala humanizace psychiatrie. Bylo to období, které bylo později označeno za psychoterapeutickou revoluci. Práce v tehdejší zdravotnictví byla ovlivněna řadou dobových omezení. Konečný přes tato omezení rozvinul svoji činnost ve velké řadě oblastí působnosti zdravotnické psychologie. Jako jeden z prvních psychologů ve zdravotnictví se věnoval vypracovávání teoretických děl, ve kterých se pokoušel nalézt a definovat možnosti psychoterapie. Zabýval se nejprve psychoterapií neuróz, vypracoval originální metodu srovnávání poruchové a neporuchové duševní činnosti.

Koncem šedesátých let se znovu vrátil na Filosofickou fakultu, ovšem vlivem událostí z roku 1968 se znovu, tehdy již dobrovolně vzdal možnosti pedagogického působení a odešel do brněnské pobočky Akademie věd.

Celým svým osudem profesor Robert Konečný dokázal jednotu svého života a díla. Myslím si, že je proto pro porozumění jeho názorům možno vycházet z prací, které vytvořil v dobách svobody, před druhou světovou válkou a krátce po ní, jak se o to pokouším ve své práci.

6. Závěr

Profesor Robert Konečný převážnou většinu svého života stál svými názory v opozici k panujícimu společenskému a politickému zřízení. Bylo v povaze těchto zřízení (ať v období válečném, nebo později v období vlády komunistické strany v našich zemích), že takovým lidem nedávalo mnoho příležitostí.

V první republice zastával politické názory blízké tehdejší sociální demokracii. V období kolem roku 1948 se ale svými vystoupeními důrazně vymezil proti nástupu levicové totality, představované tehdejší komunistickou stranou. Komunismus byl doktrínou, která se neslučovala s jeho pohledem na svět a s jeho svědomím. Odešel z fakulty a přes všechna úskalí našel své nové místo v psychologii ve zdravotnictví, kde se stal významnou a zakládající osobností. Řada zkoušek v průběhu doby, politické problémy v roce 1958, i období roku 1968 ukázalo, že prof. Konečný svým zásadám věrný zůstal.

Profesor Robert Konečný dokázal vytvořit významné dílo a to navzdory častým přerušením jeho pracovní dráhy a překážkám,

které mu do cesty kladla doba. Když mu bylo znemožněno podílet se na akademickém a uměleckém životě naší společnosti šel tam, kde přesto mohl své znalosti a zkušenosti uplatnit. Zabýval se léčením, prací pro nemocné a strádající. Podařilo se mu spojit osobní přesvědčení o demokracii a o podobě spravedlivé společnosti (ze kterého se vyznal ve svých člancích z konce čtyřicátých let), s tím, co bylo v tehdejší době možné, a jen proto mohl vykonat svoji záslužnou práci. Bylo to možné jen za cenu rezignace na jakékoliv politická vystoupení. Ze svých zásad však neslevil - a mám za to, že právě to bylo jedním z hlavních předpokladů užitečnosti jeho práce.

Řada z jeho žáků a spolupracovníků na něj vzpomíná jako na všestrannou osobnost, mnozí moravští psychologové o něm mluví dokonce jako o osobnosti, která jim byla vzorem k nápodobě (Kolaříková, Kolářiková, Viewegh, Plocek, Plaňava, Kratochvíl).

Svůj zájem o působení v praxi si Konečný zachovával i v dobách určitého zmírnění nesvobody, i při svém působení na pracovišti Akademie věd. Snad je tedy možné spolu se znalcem Konečného díla doc. Plockem prohlásit, že Konečný byl orientovaný na praxi, na život. Právě tím jeho dílo bylo a stále je velmi inspirující pro jeho mladší kolegy a pro studenty.

7. Použitá literatura

- Anzenbacher A.: Úvod do filozofie. SPN, Praha, 1990.
- Balcar K.: Úvod do studia psychologie osobnosti. MACH, Chrudim, 1991.
- Bárta B.: Několik poznámek k předmětu psychologie v theorii. Sborník prací FF UJEP B 4, 1957, 78-91.
- Bárta B.: Některá teoretická východiska psychologické praxe. Sborník prací FF UJEP B 8, 1961, 72-87.
- Bouchal M.: Oponentský posudek na soubor prací doc. dr. Roberta Konečného "Vybrané studie z psychologie (literární, obecné a zdravotnické) I.-II." Faksimile oponentského posudku, Brno 1966.
- Bouchal M., Kratochvíl St.: K syntetickému a diferencovanému přístupu k psychoterapii neuróz. Čs. psychologie 10, 1966, 479-485.
- Brožek J., Hoskovec J.: Počátky poradenství pro volbu povolání v Československu. Čs. psychologie 35, 1991, 82-86.
- Břicháček V.: PhDr. Josef Stavěl (1901-1986). Čs. psychologie 35, 1991, 523-526.
- Černoušek M.: Studie k dějinám psychiatrického myšlení. Vů psychiatrický, Praha, 1987.
- Černý V.: Paměti I. Brno, Atlantis 1994.
- Černý V.: Paměti II. Brno, Atlantis 1992.
- Černý V.: Paměti III. Brno, Atlantis 1992.
- Dufková D.: Existenciální frustrace, Diplomová práce, FF UJEP, Brno, 1967.
- Frankl V. E.: Vůle ke smyslu. Brno, Cesta 1994.
- Frýba M.: Kulturní integrace v obecné psychologii. Rukopis habilitační přednášky, Brno, 1994.

Engelsmann Fr., Srnec J.: I. celostátní konference zdravotnických psychologů v Praze. Čs. psychologie 2, 1958, 188-189.

Hádlík J.: Všeobecná psychiatrie s psychologií, fyziologií vyšší nervové činnosti a psychiatrickým praktikem. SPN, Praha, 1955.

Hádlík J.: Obecná psychiatrie. SPN, Praha, 1957.

Hádlík J.: Dětská psychiatrie. SPN, Praha, 1960.

Hádlík J.: Odraz křesťanské morálky a církevní dogmatiky v obraze duševních chorob. In: Morálka ve zdravotnictví, LF UJEP Brno, 1963, 59-66.

Chmelař V.: Rostoharovo psychologické dílo. Psychologie 12, 1949-1950, 89-105.

Chmelař V., Bárta B.: Založení pobočky Československé psychologické společnosti v Brně. Čs. psychologie 2, 1958, 106-107.

Chmelař V.: Psycholog Rostohar. Čs. psychologie 3, 1959, 3-12.

Chmelař V.: Posudek vědeckých prací doc. dr. Roberta Konečného "Vybrané studie z psychologie (literární, obecné a zdravotnické) I.-II." Faksimile oponentského posudku, Brno 1966.

Chmelař V.: Z životního díla Roberta Konečného. Sborník FF UJEP řada I 2, Brno 1967.

Chmelař V.: Pětašedesátiny universitního profesora PhDr. Roberta Konečného. Čs. psychologie 15, 1971, 268-274.

Chmelař V.: Robert Konečný sedmdesátníkem. Čs. psychologie 20, 1976, 137-141.

Jeřábek D.: Literární odkaz Roberta Konečného. Lidová demokracie, moravské vydání, 23. 4. 1991.

Jeřábek D.: Básník a prozaik Robert Konečný. Rukopis rozhlasové přednášky pro Rádio svobodná Evropa, 1993 (připravuje se do tisku).

Kol.: Psychologia. Leningrad, 1955.

Kol.: Repetitorium psychiatrie. SPN, Praha, 1955.

Kolaříková O., Kolaříková L., Švancara J., Široký H., Míček L.: K šedesátinám doc. dr. Roberta Konečného. Čs. psychologie 10, 1966, 273-277.

Kolaříková O.: Zpráva o psychologické konferenci k počtě osmdesátých narozenin člena korespondenta ČSAV Viléma Chmelaře, DrSc. Čs. psychologie 17, 1973, 546-552.

Konečná O.: Pokus o theorii narkogenu (NKG) na základě pavlovovského učení o vyšší nervové činnosti. Disertační práce FF MU, Brno, 1925.

Konečný R.: Julius Zeyer - psychologická analýsa na základě studia snů v životě a díle. Doktorantská práce, FF MU, Brno.

Konečný R., Bouchal M.: Psychologie v lékařství. Třetí vydání, Avicenum, Praha 1979.

Konečný R., Bouchal M.: Psychologia v medicine. Druhé ruské vydání, Avicenum, Praha 1983.

Kožnar J.: Psychologická konference. Čs. psychologie 15, 1971, 512-513.

Kratina F.: Psychologie. Komenium, Praha 1947.

Kratochvíl St.: Současný stav psychoterapie neuróz v Československu. In Sborník prací FF UJEP, řada filosofická, B 11, Brno, 1965.

Kratochvíl St.: Psychotonový interview v psychoterapii emočních neuros. Diplomová práce, Brno 1958.

Kratochvíl St.: Psychoterapie. Avicenum, Praha 1970 a (druhé vydání) 1976.

Kratochvíl St.: Skupinová psychoterapie neuróz. Avicenum, Praha 1978.

Kratochvíl St.: K pětasedmdesátinám profesora Roberta Konečného. Čs. psychologie 25, 1981, 367-368.

Kratochvíl St.: Eklektická, syntetická a integrativní psychoterapie. Čs. psychiatrie 90, 1994, 305-314.

Kratochvíl St.: Integrace v psychoterapii. Acta UP olomucensis, Psychologica 31, 1995, 7-20.

Lát J.: Biologické pojetí normality. In: Syřišťová E. a kol.: Normalita osobnosti, Avicenum, Praha, 1972.

Mindell A.: Kóma - klíč k probuzení. Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno, 1994.

Mjasiščev V. N.: Některé otázky teorie psychoterapie. Čs. psychiatrie 55, 1959, 225-232.

Mjasiščev V. N.: Sovremennye predstavlenia o nevrozach. Moskva, 1956.

Nedoma K., Dráč P., Konečný R.: Tři úvahy o manželství a rodičovství. Státní zdrav. nakl., Praha 1964.

Novák J., Novák A.: Přehledné dějiny literatury české, 1939.

Patočka J.: Evropa a doba poevropská. NLN, Praha 1992.

Pinkava V., Diamant J.: Zpráva o první celostátní konferenci psychologů pracujících ve zdravotnictví. Čs. psychiatrie 53, 1957, 204-205.

Plaňava I.: K rodinným vztahům a jejich významu pro rodinu. Faksimile přednášky, Brno 1991.

Plocek K.: K sedmdesátinám univ. profesora PhDr. Roberta Konečného. Psychológia a patopsychológia diētaťa 1976, 189-192.

Plocek K.: Psychologický úděl Roberta Konečného. Faksimile rukopisu přednášky, Brno 1991.

Plocek K.: Vzpomínka k nedožitému výročí univ. prof. PhDr. Roberta Konečného, CSc. Čs. psychologie 35, 1991, 332-335.

Plocek K.: Za doc. PhDr. Boleslavem Bártou CSc. Čs. psychologie 35, 1991, 531-532.

Rilke R. M.: Juliu Zeyerovi. Akord 8, 1940-1941, 274.

Rogers C. R.: Príspevok k modernému prístupu k problému hodnôt. Proces hodnotenia u zrelej osoby. In: Zaujímavosti zo svetovej pedagogiky a psychologie, SPN, Bratislava, 1966.

Sborník: Morálka ve zdravotnictví. Lékařská fakulta University J. E. Purkyně, Brno, 1964.

Sborník: Problémy psychického vývoje osobnosti. Academia, Praha 1978.

Sborník: Bolest a naděje. II. vydání, Vyšehrad, Praha 1992.

Seznam přednášek na filosofické fakultě ve studijním roce 1967-1968. UJEP, Brno, 1967.

Stuchlík J.: Dva základní typy sugesce. Čs. psychologie 11, 1967, 258-262.

Stuchlík J.: K diskusi doc. Konečného o dvou základních typech sugesce. Čs. psychologie 11, 1967, 461-462.

Svoboda M.: Hypnosuggestivní a imaginativní metody. UJEP, Brno 1988.

Syřišťová E. a kol.: Normalita osobnosti. Avicenum, Praha, 1972.

Široký H.: Ke skupinové psychologické diagnostice a psychoterapii neuróz. In Sborník prací FF UJEP, řada filosofická, B 11, Brno, 1965.

Široký H.: Psychoterapie v sociálním poli moderního člověka. Čs. psychologie 10, 1966, 468-477.

Švancara J.: Mihajlo Rostohar - tradice brněnské školy. Čs. psychologie 35, 1991, 168-170.

Viewegh J.: Domov a pravda. Rukopis přednášky, Brno 1966.

Viewegh J.: Pětašedesátiny prof. PhDr. Roberta Konečného, CSc. Psychológia a patops. dieťaťa 6, 1971, 183-185.

Vodička T.: Živý Zeyer. Akord 8, 1940-1941, 277-284.

Vondráček V.: Úvahy psychologicko-psychiatrické, Druhé vydání, Praha, Avicenum 1982.

Vopálenský J.: Psychologická konferencia usporiadaná na počesť 65. narodenín univ. prof. PhDr. R. Konečného, CSc. Psychológia a patops. dieťaťa 6, 1971, 284-287.

Vyskočil A.: Zeyerovy předmluvy. Akord 8, 1940-1941, 286-295.

Weizsäcker V. E. v.: Čtyři přednášky o zásadách psychagogie se zřetelem k jejím biologickým a ontologickým základům. In: Bolest a naděje, II. vydání, Vyšehrad, Praha 1992.

Zábrana J.: Celý život I-II. Praha, TORST 1993.

* * * * *

Mé poděkování za pomoc při psaní této práce patří paní dr. Konečné, panu doc. Ivo Plaňavovi a všem konzultantům, kteří mně svými připomínkami v mé práci výrazně pomohli.

Byli to prof. Bouchal, prof. Jeřábek, doc. Plocek, doc. Viewegh, dr. Machů, dr. Duřková a mgr. Máchová z Brna a prof. Kratochvíl z PL v Kroměříži.